

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

«КУЛЬТУРНІ ВІДНОСИНИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ: ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУТІВ»

Виконала студентка 2 курсу,
групи ЗММВ-61
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
Ніколіна Ловіса Пасічник-Джонсон

Керівник – доктор історичних наук, проф.
Алла АТАМАНЕНКО

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту
(протокол № ___ засідання кафедри міжнародних відносин
від ___ грудня 2020 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____ Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ	8
1.1. Визначення культури	8
1.2. Культурні відносини	9
1.3. Культурна дипломатія	14
1.4. Зовнішня культурна політика	16
1.5. М'яка сила	18
1.6. Культурні інститути	20
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	29
2.1. Алмаз культурних відносин	29
2.2. Конструктивізм і козмополітизм	32
2.3. Дослідницький підхід	34
2.4. Пояснення розуміння цілі дослідження	35
2.5. Об'єкти вивчення	36
Висновки до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУТІВ	39
3.1. Британська Рада	39
3.2. Шведський інститут	41
3.3. Український інститут	42
3.4. Діяльність та структура культурних інститутів	43
3.4.1. Британська Рада	46
3.4.2. Шведський інститут	49
3.4.3. Український інститут(-и)	52
3.5. Культура як частина зовнішньої політики	54
3.5.1. Великобританія та Британська Рада	54
3.5.2. Швеція та Шведський інститут	57
3.5.3. Україна і Український інститут	59
3.6. Теоретичне застосування	61
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Більшість людей досі вважають себе приналежними до певної культури. Проте сьогодні багато хто з нас, хто живе в заможних суспільствах, обираємо аспекти нашого життя зі світового культурного супермаркету, з точки зору їжі, мистецтва чи духовних вірувань. Отже, якщо походження (roots) стає просто ще одним споживчим вибором, чи можемо ми все ще претендувати на наявність фундаментальної культурної ідентичності? Припускаємо, що це все ще так, і не лише серед приватних осіб, а й між державами.

Культурою довгий час нехтували у зовнішньополітичних дослідженнях як питанням, що мало значило для глобальних справ. Однак, як частина «конструктивістського повороту» в міжнародних відносинах після закінчення «холодної війни», з великою швидкістю посилюється вивчення норм, ідей та ідентичностей. У той час як більшість подібних досліджень зосереджені на таких темах, як права людини або важливість норм у дослідженнях безпеки, у дослідженнях зовнішньої політики бракує робіт з порівнянням її культурних аспектів. В академічній літературі часто спостерігається стирання відмінностей між такими поняттями, як культурна дипломатія, культурні відносини та культурна зовнішня політика, а також роль благодійних організацій, культурних організацій та урядів у пропаганді м'яких продуктів через результати, що походять від мистецтва та культурної діяльності.

У 1946 році Фрідріх Мейнеке запропонував духовне відродження Німеччини через створення загальнодержавної мережі німецьких громад, метою якої було б бути передавати найважливіші елементи «великого німецького духу» (Paschalidis, 2009). Кінець Другої світової війни був великим початком «культурного інституту» як інструменту для розвитку культурних відносин, інструменту, який отримав доступ до місцевого середовища в інших країнах без прямого втручання політичних чи дипломатичних чиновників або

зміни порядку денного. Незабаром європейські країни спостерігали швидке розмноження культурних інститутів по всьому континенту та по всьому світу. Однак існує недостатньо досліджень, які б вивчали, як ці організації вплинули на зовнішню політику країн, що їх створюють, або більш конкретно, як вони використовуються як інструменти просування програм зовнішньої культурної політики країн.

Важливим є питання, наскільки ефективні інститути культури у передачі культурних відносин? Чи може бути їх значення виміряно, без надмірного спрощення, і як? Як вони можуть найкраще підтримати стійкі зміни в суспільстві під тиском? Коли значення культурних відносин намагаються пояснити з точки зору чисельних показників та статистичних таблиць, втрачається багатство розуміння того, як вони працюють на практиці, що є свідченням потреби більш складного підходу.

Постановка дослідницької проблеми. Систематичні академічні дослідження в галузі культурних відносин та культурних інститутів є відносно недавніми й обмеженими за обсягом. Література про вплив культурного елемента в сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики є відносно дефіцитною та фрагментованою, хоча і визріває в динамічну область академічного інтересу. Тим не менше, коли зовнішня культурна політика ставала темою академічного вивчення, вона в основному ставала єдиною темою дослідження. Нечисленні дослідження, в яких застосовується порівняльний підхід, зазвичай обмежуються двома країнами, часто з досить добре створеними інститутами. Наприклад, британські, німецькі чи французькі культурні установи за кордоном, як правило найчастіше стають предметами таких досліджень, оскільки вони є найстаріші та найактивніші культурні установи за кордоном (див., напр., Qian & Qi, 2016; Lien & Lo, 2017; Lien et al, 2019). Якщо темою обговорення є дві країни та їхня зовнішня культурна політика, порівняння зазвичай стосується двосторонніх відносин: досліджується зовнішня культурна політика держави А у державі Б і навпаки.

Таким чином, література дає багато уявлень про залучені країни, але не про роль їхньої культурної зовнішньої політики як такої.

Пасхалідіс (2009) підкреслює, що дослідження культурної політики до цього часу зосереджені майже виключно на її внутрішньому розвитку: щодо інституцій, принципів та стратегій, які стосуються адміністрування та регулювання культури в національних межах. Автор окреслює історичне підґрунтя та значення культурних інститутів для зовнішніх зв'язків у своєму дослідженні, але не наводить наочні приклади. Видання Хадсона (1997) «Культура та зовнішня політика», представляє окремі тематичні дослідження, в яких характеризується вплив окремих національних культур на зовнішню політику держав. Підхід до вибору прикладів і те, що вони означають, однак, не розкривається, оскільки в дослідженні не застосовано порівняльного аналізу. Це, скоріше, представляє окремі кейси та їх відповідну зовнішню культурну політику.

У підсумку, хоча автори визнали важливість зовнішніх культурних відносин, дослідженням бракує більш глибокого аналізу емпіричного та порівняльного характеру. Для всебічного розуміння проблемних питань необхідні аналітичні роботи.

Таким чином, **метою нашого дослідження** є зробити свій внесок у глибше розуміння культурного аспекту зовнішньої політики, зокрема, того, наскільки культурні інститути використовуються як інструменти для досягнення цілей зовнішньої культурної політики окремими країнами.

Реалізація мети передбачає виконання **дослідницьких завдань**:

- 1) проаналізувати стан опрацювання проблеми;
- 2) дослідити визначення в науковій літературі розуміння основних категорій понятійного апарату (культура, культурні відносини, культурна дипломатія, зовнішня культурна політика, м'яка сила, культурні інститути);

- 3) висвітлити теоретичні рамки дослідження та дослідницький інструментарій;
- 4) з'ясувати роль культури як частини зовнішньої політики;
- 5) дослідити історичне підґрунтя створення культурних інститутів;
- 6) розглянути зовнішньополітичну діяльність культурних інститутів;
- 7) вивчити структуру культурних інститутів.

Таким чином, у дослідженні намагаємося відповісти на наступні **дослідницькі питання:**

1. Як країни використовують культурні відносини як частину своєї зовнішньої політики?
2. Як країни використовують свої культурні інститути як інструменти зовнішньої політики?
3. Чим відрізняються зовнішньополітичні культурні стратегії країн, що застосовують в якості інструментів інститути культури?
4. Як стратегії відрізняються між країнами, що належать до одного географічного регіону?
5. Якою мірою і якими способами можна аналізувати передачу культури через міжнародні організації і тим сприяти розумінню міжнародних відносин?

Об'єктом дослідження є зовнішньополітична діяльність держав світу у сфері культури, **предметом** – діяльність культурних інститутів як інструментів зовнішньополітичної діяльності окремих країн у сфері культури.

Методологічну основу роботи становить застосування конструктивістської теорії щодо сфери зовнішньополітичних культурних відносин, яка стверджує, що поведінка держави залежить від ідентичності її суспільства, що включає спільні норми, цінності та очікування – іншими словами, спільну культуру. Водночас, саме в нашій роботі конструктивістську теорію варто було застосувати у поєднанні із космополітичним конструктивізмом, що базується на готовності держав включити в зовнішню

культурну політику соціальний компонент. Провідними із застосованих дослідницьких методів будуть метод діаманта культурних цінностей (за Грісволд) та порівняльний.

У дослідженні не визначені **хронологічні межі**, хоча приклади стосуються ХХ та ХХІ ст.

Територіальні межі охоплюють, в першу чергу, територію країн, діяльність культурних інститутів яких порівнюється, зокрема, Європу.

Наукова новизна роботи полягає у вперше проробленому теоретичному аналізі діяльності кількох культурних інститутів.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можна використати при підготовці навчальних курсів, пов'язаних із культурною дипломатією, зовнішньополітичними аспектами культурних взаємовідносин між країнами. Також матеріали та висновки дослідження можна застосувати для вдосконалення практичної діяльності Українського інституту, скерованої на промоцію української культури в світі.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Запропонований у першому розділі огляд літератури має на меті розглянути попередні роботи та підходи до концепцій культурних відносин на міжнародній арені. Другий розділ пропонує теоретичну основу, яка служить орієнтиром у дослідженнях та аналізі. Емпірична частина дослідження, представлена у третьому розділі, вивчає три держави та їхню зовнішню культурну політику, зосереджуючи увагу на їх основних міжнародних організаціях з питань культурних відносин. У ньому здійснюється порівняння продуктивності Британської Ради, Шведського інституту та Українського інституту, а також аналізуються різні типи структур трьох організацій.

РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ

1.1. Визначення культури

Культура – це термін, який, ймовірно, завжди буде предметом обговорення серед науковців, проте не слід ігнорувати численні спроби сформулювати визначення протягом минулих десятиліть. Тайлор надав досить широкий опис культури, визначивши її як «складне ціле, що включає знання, вірування, мистецтво, мораль, закон, звичаї та будь-які інші можливості і звички, надбані людиною як членом суспільства».¹ Справді, було помічено, що соціологи, як правило, говорять про чотири ключові риси стосовно культури: норми, цінності, вірування, або експресивні символи.² Норми стосуються способу поведінки членів суспільства, які базуються на цінностях, котрі ми поділяємо. Вони супроводжуються нашими віруваннями у те, як функціонує Всесвіт, і в свою чергу закріплюється в різних виразних символах і репрезентаціях. Віднедавна вчені додали ще одну особливість – практики³. Практики включають індивідуальні моделі поведінки, які не обов'язково можуть бути пов'язані з конкретною цінністю або переконанням, але скоріше розглядається як частина “природи” того, як ми поведимось. Виходячи з цього, Джеймс та інші стверджують, що культуру слід розглядати як «соціальну сферу, що підкреслює практики, дискурси та матеріальні висловлювання, які з часом виражаються як спадкоємності або розриви соціального сенсу спільного життя»⁴.

Тим не менше, визначення, надане Тайлором⁵, є дуже широким за своїм обсягом, охоплюючи по суті всі аспекти нашого життя. Хоча можна

¹ Tylor, E. in Seymour-Smith, C. (1986). Macmillan Dictionary of Anthropology. The Macmillan Press LTD.

² Griswold, W. (2013). Cultures and societies in a changing world. SAGE Publications, Inc.

³ Там само, 2013

⁴ James, P., Magee, L., Scerri, A., Steger, M. (2015). Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability. London: Routledge. p.53

⁵ Tylor, E. in Seymour-Smith, C. (1986).

стверджувати, що все наше життя є частиною культури або стосуються культури, використання дещо вужчого визначення може бути інформативним у дослідженнях та аналізі політики, щоб зберегти межі та рамки досліджень.

ЮНЕСКО використовує більш конкретне визначення, яке включає конкретні слова та терміни для ілюстрації того, якими способами формується культура. На думку організації, культура є сукупністю «самобутніх духовних, матеріальних, інтелектуальних та емоційних особливостей суспільства чи соціальної групи, і що це включає, крім мистецтва та літератури, спосіб життя, способи спільного життя, системи цінностей, традиції та вірування»⁶. Як така, культура розглядається як виразна риса людського життя, де наші думки та цінності виражаються у різних формах, як матеріальних, так і нематеріальних. Тому можна розділити культуру на явну та неявну, а також задуману та ненавмисну. Однак усі визначення наголошують на аспекті культури поширюватися, припускаючи, що його не можна від'єднати від певної форми колективності. Для мети цього дослідження – культура буде розглядатися з точки зору визначення, наданого ЮНЕСКО.

1.2. Культурні відносини

Культурні відносини – порівняно недавній на академічній арені термін порівняно із суміжним концептом культурної дипломатії. Дійсно, деякі навіть розглядали умови культурних відносин і культурної дипломатії як синоніми, використовуючи їх як синоніми, що сприяють м'якому розвитку влади.⁷ Хоча поняття, безсумнівно, є частиною одного і того ж семантичного поля, важливо їх диференціювати. Зокрема тому, що культурна дипломатія у своєму первісному розумінні стосувалася переважно презентації урядовцями чи дипломатами культурних цінностей та досягнень своїх країн на міжнародній

⁶ UNESCO (2001). Universal Declaration on Cultural Diversity.

⁷ British Council & Goethe Institut [2] (2018). 'Cultural Value. Cultural Relations in Societies in Transition: A Literature Review.'

арені. Таким чином, більше зосереджувались на «нав'язуванні» чи «презентації» власної культури, а не на взаємному обмін ними. Деякі стверджують, що термін «культурні відносини» є кращим серед представлених у культурному та творчому секторах, тоді як культурна дипломатія практикується частіше в дипломатичних чи урядових установах⁸. Щоб уникнути хибного сприйняття та неточності автор вважає, що вся культурна діяльність здійснюється під керівництвом уряду, і практики в сфері культурних відносин, зокрема професіонали у культурному та творчому секторах, як правило, віддають перевагу використанню терміну «культурні відносини».⁹

Рівера визначає культурні відносини як «взаємний обмін культурою між народами для розвитку довгострокових стосунків, довіри та розуміння з метою генерації справжньої доброї волі та впливу за кордоном».¹⁰ Слід зазначити, що таке визначення не включає будь-які згадки про держави або зовнішні відносини як такі. Більше того, Рівера приймає конкретну позицію щодо висвітлення відсутності влади як ключової характеристики культурних відносин.¹¹ Автор стверджує, що відсутність уряду – це те, що робить культурні відносини цінними і зміцнює цілісність та довіру.¹² На підтвердження такого визначення Каммінгс вказує, що цей взаємний обмін культурою включає «ідеї, інформацію, цінності, системи, традиції та вірування».¹³

Деякі дослідники описують зовнішні культурні відносини подібним чином, але з фокусом на втручання в культурний простір іноземних держав з

⁸ KEA Education Affairs (2016). European Cultural Institutes Abroad, research for CULT Committee. Luxembourg: Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Directorate-General for International Policies, European Parliament.

⁹ Там само, 2016.

¹⁰ Rivera, T. (2015). Distinguishing cultural relations from cultural diplomacy: the British Council's relationship with Her Majesty's government, Los Angeles: Figueroa Press.

¹¹ Там само, 2015..

¹² Там само, 2015.

¹³ Cummings, M. C. (2003). 'Cultural diplomacy and the United States Government: a Survey.' Washington, D.C: Center for Arts and Culture.

метою посилення міжкультурного діалогу та створення взаємних вигод у стабільності та процвітанні між ними.¹⁴ Визначення щодо культурних відносин можуть також відрізнятися залежно від країни, в значній мірі від її цілей зовнішньої культурної політики. Наприклад, характеристики Британської Ради (культурного інституту Сполученого Королівства) включають її внесок у зовнішню політику як чинника м'якої сили. На відміну від цього, Інститут Гете (німецький культурний інститут) концентрується на управлінні міжнародними відносинами в сфері культури відповідно до зовнішньої політики країни. Таким чином, інтерпретації можуть відрізнятися від того, що стосується культурних відносин як самоцілі або як кінцевого засобу. Для цілей цього дослідження культурні відносини розуміються як взаємна транснаціональна взаємодія між культурами, що включає цілий комплекс заходів, що проводяться як державою, так і недержавними суб'єктами у сфері культури та громадянського суспільства.¹⁵

Концептуальні відмінності культурних відносин не обов'язково повинні бути негативними, оскільки насправді вони забезпечують гнучкість між практиками та регіонами.¹⁶ Дослідники, політичні аналітики, урядовці та інші стикаються з різним культурним та геополітичним контекстом, що дозволяє їм пристосовувати програми відповідно до цих обставин. Тим не менше, література вказує на це з точки зору користувача, що це також може спричинити за собою невірне розуміння організації культурних відносин, і що бенефіціари іноді не розуміють своїх цілей.¹⁷ Наприклад, їх можна розглядати як «іноземних донорів», створених з метою забезпечення фінансування культурних заходів. У пристосуванні діяльності у сфері культурних відносин виключно до цілей культурної дипломатії, можна зменшити амбіції, механізми фінансування та вимір успіху для тих, хто пов'язаний з національними

¹⁴ British Council. (2020[2]). Our History. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/history>

¹⁵ British Council & Goethe Institut [1] (2018). 'Cultural Relations in an Age of Uncertainty.'

¹⁶ Наприклад, River, 2015; British Council & Goethe Institut, 2018 [1]).

¹⁷ McPherson et al, 2017; British Council & Goethe Institut, 2018 [1]).

інтересами урядових організацій. Це може негативно вплинути на розвиток довіри та взаєморозуміння.¹⁸ У підсумку, можна побачити тенденцію до розгляду культурної дипломатії, як такої, що головним чином керується урядом, тоді як культурні відносини, як правило, включають різноманітних акторів, як державних, так і приватних. Однак не слід виключати, зокрема в нинішні часи поширення цифрових технологій, що культурні відносини дедалі частіше ведуться обома: державними та недержавними суб'єктами, і що ці суб'єкти відіграють не менш важливу роль в управлінні цими відносинами.

Звичайно, як не існує загального визначення культурних відносин, так само не існує єдиного підходу до того, що вважається «добрими» культурними відносинами. Також не існує простого методу оцінки. Це складний процес оцінки цінностей та результатів культурних відносин, оскільки його суб'єкти діють через територіальні межі, за допомогою різних видів впливу, мають різну історичну спадщину. Тому будь-які інструменти оцінки повинні враховувати різноманітний спектр перспектив. Таким чином, дуже важливо розміщувати стратегії та культурні заходи організацій, таких як культурні установи, в більш широкій історії відповідних відносин їх країн.¹⁹

Макферсон та співавт. підкреслили важливість пояснення вимірювання всіх аспектів культурних відносин, окрім тих, які піддаються кількісній оцінці.²⁰ Автори розрізняють культурну дипломатію як таку, що має більш короткострокові результати, спрямовані на просування політичного порядку денного іноземних країн, що, таким чином, легше піддаються вимірюванню. Культурні відносини, з іншого боку, передбачають довгостроковість, засновану на обміні думками, а не на однобічному погляді.²¹

¹⁸ Op. Cit. Rivera (2015).

¹⁹ Op. Cit. British Council & Goethe Institut [2] (2018).

²⁰ Op. Cit. McPherson, G., McGillivray, D., Mamattah, S. (2017).

²¹ Там само, 2017

У спільно створеній науковій роботі про Британську Раду та Інститут Гете²² зроблено спробу класифікувати культурні інститути, окресливши в основному три моделі культурних відносин, що працюють в інститутах культури, які діють на міжнародному рівні: *мережева модель*, *модель дифузії*, і *модель каскаду*.²³

- *Мережева модель* описує ситуації, коли культурні відносини зосереджуються на конкретних особах та їх мережах.²⁴ Ці люди розглядаються як ключові «впливові особи», мережі яких можуть бути ефективним підходом для здійснення діяльності та співпраці. Це також дає доступ широкому колу акторів. Тим не менше, це тягне за собою залежність від певних людей та мереж, що може скомпрометувати цілі культурного інституту. Це також може призвести до сприйняття ексклюзивності.

- *Модель дифузії* передбачає співпрацю з сильними та добре встановленими місцевими установами. Це дозволяє інститутам культури отримувати переваги стійкості та довголіття, а отже, стратегічно дифузує ключові цінності з часом. Однак ця модель може бути проблематичною у тому, що розповсюдження культурних стосунків із усталеними установами по відношенню до периферії може сприйматися як занадто ієрархічне або протегуюче.

- *Каскадна модель* базується на поширенні знань та навичок, що впливають із різноманітних навчальних програм з місцевими та регіональними акторами. Спочатку це підхід «зверху вниз», але, слухачі, що навчилися можуть, у свою чергу, стати тренерами і тому подальше розповсюдження навичок буде відбуватись як на місцевому, так і на регіональному рівні. Складність цієї моделі полягає в тому, щоб

²² Op. Cit. British Council & Goethe Institut [1] (2018).

²³ Там само.

²⁴ Там само, 2018.

забезпечити підтримку розповсюдження знань і навичок в освіті, а також забезпечити, щоб така освіта продовжувала спиратися на вихідні цінності та ідеї.

Викладені вище моделі можуть бути корисними інструментами при аналізі операцій та практики культурних інститутів за кордоном, і забезпечує корисну основу для порівняння.

Дослідницька робота, підготовлена для Європейського парламенту KEA Education Affairs (2016) дійшла висновку, що культурні відносини мають великий потенціал для посилення європейського впливу і репутації за кордоном, а також, що підвищення обізнаності про інші культури та вміння допоможуть зробити важливі уроки з їх культурних цінностей, стратегій тощо. Також стверджується, що культурні відносини, як частина стратегій м'якої сили, можуть надати особливу допомогу суспільству в перехідний період. Хоча культурні відносини можуть не вирішити конфлікти як такі, вони скеровані на сприяння вдосконаленню діалогу між регіонами та країнами; зміцнення організацій громадянського суспільства та незалежних культурних секторів.²⁵ Як таким чином, конфлікт розв'язується, а не уникається його, і таким чином можна управляти станом напруги між державними акторами. Можна також стверджувати, що проста наявність культурних відносин суспільства з перехідною економікою може мати символічну цінність, яка сама по собі може бути важливим фактором до духу змін. У такому контексті дивно, що ЄС не має конкретно окресленої культурної стратегії.

1.3. Культурна дипломатія

У попередньому підрозділі ми вже розпочали спробу розрізнити культурну дипломатію від культурних відносин. Відповідно до визначень,

²⁵ Op. Cit. British Council & Goethe Institute, 2018 [1]

наданих Рівера, Каммінгс, та Мітчелл стверджує, що поняття культурних відносин має більше нейтральний підтекст, порівняно з культурною дипломатією, яка за своїм масштабом є більш вузькою, якщо передача культури є урядовим завданням.²⁶ Роблячи цей крок далі, Арндт стверджує, що культурна дипломатія виникає, коли «офіційні дипломати, які обслуговують національні уряди, пробують сформувати та спрямувати цей природний потік на просування національних інтересів».²⁷ Хоча здається, що численні вчені погоджуються з урядовим компонентом культурної дипломатії, Тейлор цікаво підкреслює інший аспект, а саме те, що діяльність культурної дипломатії є однією з форм спілкування про націю, але в основному здійснюється через засоби масової інформації нібито неполітичним способом.²⁸ Подібним чином Гасо посилається на історичний приклад французької політики після поразки пруської армії, коли країна націлилася на досягнення компенсації за «політичну слабкість держави через культурну силу».²⁹

Ці описи свідчать про те, що метою культурної дипломатії є по суті передача національного інтересу неполітичними засобами. Тому замість того, щоб зосередитись на акторах як на відмінній частині культурних відносин і культурної дипломатії, натомість можна зосередитись на їх меті. Національні інтереси набагато більше переважають у культурній дипломатії, становлять чітку мету, хоча вони, як правило, набагато більш тонкі в культурних відносинах. Макферсон та ін. стверджують, що культурна дипломатія є по суті невіддільною від національних інтересів, що є головною причиною того, чому вона більш схильна до залучення державних акторів та урядових установ.³⁰

²⁶ Op. Cit. Rivera (2015), Cummings (2003), and Mitchell (1986).

²⁷ Arndt, R.T. (2005). *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. USA: Potomac Books.

²⁸ Taylor P.M. (2007). *Global Communications, International Affairs and the Media since 1945*, London and New York: Routledge.

²⁹ Isar Y. R. (2010). *Cultural Diplomacy: An Overplayed Hand?* Cultural Diplomacy Magazine. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy

³⁰ McPherson, G., McGillivray, D., Mamattah, S. (2017). 'Arts, Cultural Relations and Soft Power: Developing an Evidence Base.' Interim Report. British Council & University of the West of Scotland.

Крім того, автори стверджують, що існують ризики, пов'язані із загальноприйнятою практикою культурної дипломатії, завдяки якій держави отримують доступ до іншого суспільства у загальному розумінні, що натомість однаковий доступ має бути наданий власне суспільству. Таким чином, кожна сторона відносин погодиться співпрацювати лише у тих випадках, коли вона буде вважати, що вигоди перевищують витрати. Іншими словами, в ситуаціях, коли можливість впливу більша, ніж вразливість до впливу іншої сторони.

Цікавий момент, піднятий Грінчевою,³¹ вказує, як культурна дипломатія, як правило, мимоволі пов'язана з високим мистецтвом, а не з популярною культурою або культурними продуктами. Ця ідея могла виникнути з того факту, що культурна політика як правило, проводиться в «елітарних» середовищах.

1.4. Зовнішня культурна політика

У багатьох мовах відсутній термін, який би конкретно описував культурні аспекти зовнішньої політики. В англійській мові для нього немає конкретного слова, саме тому плутанина може виникнути, говорячи про культурні відносини, культурну дипломатію чи культуру та міжнародні зв'язки. Дійсно, вищезазначені концепції можна вважати складовими зовнішньої політики нації. Таким чином, зовнішня культурна політика стає складною сферою, яку важко визначити семантично, де її зміст змінюється залежно від того, який аспект користувач хоче виділити. Наприклад, Емге акцентує увагу на своєму поясненні функції культурної дипломатії як рушія зовнішньої політики.³² Цей погляд наводить на думку, що культурна політика є одним із багатьох механізмів дипломатичного репертуару держави, що

³¹ Op. Cit. McPherson et al, 2017

³² Mitchell, J. M. (1986). International Cultural Relations. London: Allen and Unwin.

дозволяє використовувати її для досягнення своїх цілей. Натомість інші вчені підкреслювали культурний елемент концепції, тобто образ того, як країна сприймає себе, а також як вона проектує цей образ за кордоном.³³

Як правило, зовнішня культурна політика трактується як складова національної зовнішньої політики. Колишній канцлер Німеччини Віллі Брандт описав зовнішню культурну політику як третій стовп зовнішньої політики, разом з економічною політикою та мирними ініціативами.³⁴ У тому ж сенсі колишній американський сенатор Фулбрайт наголошував, що зовнішня політика не може базуватися виключно на «військовій позі та дипломатичній діяльності», але вимагає включення комунікації культурних цінностей.³⁵ Таким чином стає очевидним, що спільним переконанням серед науковців та політиків є те, що культура є одним із основних стовпів зовнішньої політики. Культурні елементи та характеристики є важливими, оскільки вони створити культурні рамки, в яких функціонують установи зовнішньої політики.³⁶

За словами Вебера, причина важливості культури для зовнішньої політики полягає в тому, що «ми – культурні істоти, зі здатністю та бажанням оцінки світу та надання цьому значення».³⁷

Той факт, що ми є культурними істотами, очевидно, перейде до держави, яка, складаючись із індивідів, сама створить ідентичність.³⁸ Отже, структури співпраці та конфліктів залежатимуть від того, як держави розуміють себе в міжнародній системі/³⁹ Це говорить про те, що ідентичності держав не є статичними, а навпаки постійно переглядаються та переоцінюються, створюючи динамічний механізм, який може адаптуватися та

³³ Hudson, V. (1997). *Culture and Foreign Policy*. Boulder: Lynne Rienner

³⁴ Op. Cit. Mitchel, J. M. (1986).

³⁵ Там само, 1986

³⁶ Liland, F. (1993). 'Culture and Foreign Policy – An Introduction to Approaches and Theory'. Institutt for forsvarstudier.

³⁷ Jones, S. (2017). 'The Impact of Culture on Perceptual and Communication Processes in International Relations.' University of Southern Mississippi.

³⁸ Там само, 2017.

³⁹ Там само, 2017

приспосовуватися до цілей зовнішньої політики країни. Таким чином, культурні відносини є ключовими у досягненні цілей зовнішньої політики, таких як створення дружніх відносин із сусідньою державою, створення відкритих каналів комунікації з країнами, що мають географічну віддаленість, та сприяння взаєморозумінню.⁴⁰ Нарешті, Ліланд робить важливий наголос на тому, що культура може діяти як власний зовнішньополітичний ресурс, зокрема як культурний обмін між країнами може створювати силу деяких країн, іноземна культура може мати ефект для політиків і, отже, вони можуть діяти як «агенти» іноземних країн в середині власного суспільства.⁴¹

1.5. М'яка сила

Для повного розповсюдження численних визначень, на які спирається це дослідження, ми також повинні розглянути поняття *м'якої сили*. На відміну від вищезазначених концепцій, м'яка сила засновується не так винятково на основі культури як такої, а швидше культуру слід вважати ключовим компонентом м'якої сили. Цей термін, придуманий Джозефом Наєм, є здатністю переконувати інших робити те, що хочеться, без сили та примусу.⁴² Він визначає здатність держави отримати сприятливі результати зовнішніх відносин за рахунок нематеріальних активів, іншими словами шляхом залучення інших держав до своєї культури, політичних ідеалів, інституцій, щоб мати можливість їх переконати змінити своє ставлення та уподобання. Крім того, методи, що використовуються в м'якій силі, для досягнення своїх цілей включають побудову мереж, передачу переконливих наративів, та встановлення міжнародних норм.⁴³ За даними Рівери, уряди у всьому світі все

⁴⁰ Villanueva Rivas, C. (2010). 'Cosmopolitan Constructivism: Mapping a Road to the Future of Cultural and Public Diplomacy.' Cultural Diplomacy Magazine. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy

⁴¹ Op. Cit. Liland, F. (1993).

⁴² Nye, J. (2004). Soft Power: The Means to Success In World Politics. Public Affairs.

⁴³ Там само, 2004

частіше застосовують використання м'якої сили у своїх зовнішньополітичних програмах.⁴⁴ Автор визнає три інструменти використання країною м'якої сили для взаємодії з іншими країнами: публічну дипломатію, культурну дипломатію та культурні відносини. На відміну, жорстка сила використовує примус шляхом таких методів як економічні санкції, торгові обмеження або військові дії, для впливу на поведінку інших країн у міжнародних політичних відносинах.

Тим не менше, техніки та методи, що застосовуються у стратегіях м'якої сили, набагато важче визначити та концептуалізувати, ніж ті, що застосовуються жорсткою силою, які, здається, широко зрозумілі в загальних рисах через їх відчутність. Наприклад, деякі вчені стверджують що м'яка сила – це зовсім не сила, оскільки можна розглядати будь-який ресурс, навіть військову силу як «м'який» при застосуванні, наприклад, гуманітарної допомоги.⁴⁵ Використання м'якої сили може сприяти підозрам щодо ефективності інститутів влади, а отже, і ті, хто практикує м'яку силу, повинні бути обережними щодо її потенціалу викликати підозри серед своєї цільової аудиторій. Це часто цитована критика ініціатив м'якої сили.⁴⁶

Незважаючи на те, що визначення та види проявів м'якої сили можуть бути значною мірою узгоджені, відстеження та визначення того, чи досягнуто її цілей, оцінка її впливу є великим більш складним завданням. Ці лакуни по суті заважають ефективному використанню техніки м'якої сили, створюючи значні перешкоди на шляху її захисників.⁴⁷ Цікаво відзначити, що було виявлено, що актор, який є кінцевим реципієнтом тактики м'якої сили не завжди може реагувати належним чином, підкреслюючи ненавмисні наслідки м'якої сили як інструменту зовнішньої політики.⁴⁸ Таким чином, вчені

⁴⁴ Op. Cit. Rivera (2015).

⁴⁵ Op. Cit. McPherson et al, 2017

⁴⁶ Там само, 2017

⁴⁷ Malon, I. & Gonor, G. (2020). 'The Irrelevance of Soft Power.' E-International relations. Available at: <https://www.e-ir.info/2020/10/19/the-irrelevance-of-soft-power/>

⁴⁸ Clarke (2014) in McPherson et al (2017).

підкреслили необхідність кращого розуміння рецепції мистецтв та культурних програм в умовах м'якої сили.

Цікаво, що деякі науковці фактично стверджують, що в світі, яким керує зростаюча конкуренція, на відміну від співпраці, практики м'якої сили стануть другорядними.⁴⁹ В результаті цієї структурної зміни автори стверджують, що концепція сили потребує повторного дослідження та переоцінки. Зокрема, будуть замінені стратегії м'якої сили на силу стратегічних альянсів, котрі складаються з кількох держав, що мають спільні інтереси, які може забезпечити лише один гігант (заявляється, що це США, Індія та Китай).⁵⁰

Враховуючи, що це відносно нова перспектива, ми ще не бачимо, чи набере вона обертів в академічному світі в найближчі роки.

1.6. Культурні інститути

Тепер, коли були зроблені спроби з'ясувати і розрізнити різні поняття культури на міжнародній арені, давайте розглянемо конкретний випадок культурних інститутів як суб'єктів культурних відносин. Культурні інститути мають дуже особливу характеристику, а саме те, що вони здатні представляти та зберігати національну культуру за кордоном та будувати міст між культурами одночасно. Спочатку культурні інститути сучасної епохи були в основному створені для «егоїстичних» політичних цілей, як частина виживання ослаблених держав після Світової війни.⁵¹ Історично сильні країни, такі як Великобританія та Франція, програли їх вплив (який значною мірою перейшов до США), і вони потребували посилення своїх національних ідентичностей і утвердження себе як сильних націй на міжнародній арені. Як результат, дві країни прагнули досягти рівня культурного та мовного панування шляхом створення мережі своїх Альянс Франсез та Британських

⁴⁹ Op. Cit. Manor & Golan (2020)>

⁵⁰ Там само, 2020

⁵¹ Furjesz, J. E. (2013). The role of Cultural Institutes in the European Integration. (Working Paper).

Рад по всьому світу. Слідом пішла Німеччина із заснуванням Інституту Гете замість вже існуючої Німецької академії.

Однак, згадана місія, по суті, також мала іншу мету, а саме відкриття країни для інших держав.⁵² Таким чином, хоча початковою метою створення культурних інститутів можуть розглядатися виключно «егоїстичні» цілі, культурні інститути сприяли набагато значнішому в довгостроковій перспективі наслідку – відкриттю Європи. Культурні агентства не могли бути ізольовані від місцевих акторів та культури, оскільки без цієї особливості вони не вижили б. В їх вивчення. Цянь і Ці виявляють, що культурні інститути корисні не лише для країни, що відправляє, але також і для країни перебування, яка здатна збільшити своє культурне різноманіття.⁵³

Подібним чином у спільній дослідницькій роботі Британська Рада та Інститут Гете знаходять, що існують певні цінності, які, як правило, оцінюються бенефіціарами, включаючи кращий діалог між народами; набуття нових навичок; фінансування; створення мереж можливості; більше залучення зарубіжної громадськості.⁵⁴ Сьогодні більшість науковців сходяться на думці, що культурні інститути є одним із ключових інструментів просування та взаємодії культур, тим самим вони роблять внесок у зовнішню культурну політику.⁵⁵ Крім того, ці інститути дозволяють націям сприяти посиленню почуття самоідентичності та сприяти інтеграції різноманітності та діалогу.

Furjesz виділяє три основні цілі організації в рамках культурних інститутів: 1) розповсюдження національної мови переважно за допомогою курсів та сертифікатів; 2) представництво національної культури, культурна спадщина, звичаї та традиції через організацію заходів; 3) виступати як інформаційний канал шляхом надання знань та аналізу різноманітних

⁵² Там само, 2013

⁵³ Qian, L. & Qi, Z. (2016). 'Cultural Institutes and Their Role in Society.' *Management of Sustainable Development Sibiu*, Vol. 8(1).

⁵⁴ Op. Cit. British Council & Goethe Institut [1] (2018).

⁵⁵ Наприклад Oprean, C., Burdusel, E. N., Quan, L. (2015). 'Cultural Institutes – Enablers of Sustainable Development.' *Management of Sustainable Development Sibiu*, Vol 7(2).

культурних і міжнародних справ.⁵⁶ Як справедливо зазначає більшість вчених, насправді сфера діяльності культурних інститутів виходить за рамки простого просування мови та культури, бо також зосереджується на діалозі та співпраці, що підтримується можливістю сприймати кілька голосів.⁵⁷

Однак дослідження показали, що місія і мандат переважної більшості європейських культурних інститутів, що працюють за кордоном, досі в основному зосереджені на просуванні своїх національної культури та мов (наприклад, шляхом організації культурних заходів, таких як виставки, концерти, кінопокази та конференції для місцевої аудиторії).⁵⁸ У дослідженні 29 обраних культурних інститутів ЄС, KEA Education Affairs виявив, що вони в основному були активними у трьох сферах:

1) *Брендинг націй* для посилення видимості своєї країни на міжнародній арені разом із громадською діяльністю. Інститути культури хочуть демонструвати, що це країни з яскравими культурними сценами, відкритими для культурного обміну та нового художнього досвіду. Ілюстративний приклад включає австрійський Kulturforum, який чітко заявляє, що його місія полягає в тому, щоб «представити Австрію на міжнародній арені як новаторську і творчу нація, історично різноманітна і багату на культуру та наукові ноу-хау».⁵⁹

2) *Культурна співпраця* через різні проекти, такі як мистецькі обміни, мобільність фахівців у галузі культури та загальний розвиток культурного та творчого сектору. Це дозволяє інститутам культури зміцнити свою мережу практиків культури, а також збільшити можливості для своїх артистів брати участь у міжнародних заходах.

3) *Навчання мові* та освітня діяльність. Мови є привабливим інструментом для націй щоб одночасно розкривати та просувати свою

⁵⁶ Op. Cit. Furjesz (2013).

⁵⁷ Op. Cit. Qian, L. & Qi, Z. (2016).

⁵⁸ Op. Cit. Kea Education Affairs (2016).

⁵⁹ Там само, 2016

культуру. Навчання мові та освіта часто розглядаються як стовпи багатьох культурних інститутів.

Як було підкреслено в дискусії про культурні відносини, концептуальні відмінності терміну можуть допускати гнучкість, але також можуть створювати плутанину навколо цілей суб'єктів культурних відносин. Тому інститути культури повинні ретельно та чітко інформувати про свої цілі, які стосуються реалізації сподівання щодо перетину культурних кордонів, з метою уникнення фальшивих надій.⁶⁰ Щоб зробити це ефективно, інститути повинні оцінити, як найкраще домовитись про свої спільні інтереси з місцевими партнерами, враховуючи політичне та економічне навколишнє середовище. Коли проекти надихаються на місцевому рівні та керуються ними, цінність максимізується для користувачів. Організаціям громадянського суспільства необхідна фінансова стабільність, тому слід уникати створення нереальних очікувань щодо фінансування.⁶¹

З точки зору фінансування, моделі культурних інститутів різняться залежно від країни. Деякі отримують стабільне державне фінансування, іншим регулярно необхідно активно подавати заявки на отримання проектних коштів. Однак загалом, оскільки результати міжкультурних відносин важко виміряти, культура (і зокрема культурна зовнішня політика), як правило, не є пріоритетом фінансування.⁶² Через різні політичні та структурні причини уряди, як правило, більше зацікавлені у короткотермінових досягненнях та результатах зовнішньої політики.⁶³ Враховуючи довгострокові переваги культурних відносин, уряди можуть не хотіти інвестувати в культурну діяльність, зокрема, оскільки вони можуть бути недостатньо довго при владі, щоб отримати вигоду від програми, яку вони самі ініціювали. Метою культурних відносин є не просто підтримувати короткотерміновий

⁶⁰ Op. Cit. British Council & Goethe Institute (2018)[1].

⁶¹ Op. Cit. British Council & Goethe Instituty (2018).

⁶² Op. Cit. Rivera (2015).

⁶³ Там само, 2015

зовнішньополітичний посил, а навпаки, сприяти порозумінню через застосування вивчення мови, мистецтва, науки та спорту, що, у свою чергу, сприяє розвитку взаємовідносин.⁶⁴

Макферсон та співавт. відзначають, як європейські країни були найбільш послідовними у своїх справах реалізації та інвестування у відповідні культурні інститути за кордоном (зокрема, Альянс Франсез, Інститут Сервантеса, Інститут Гете та Британська Рада).⁶⁵ Для цих країн та інститутів, серед основних характеристик були зусилля, спрямовані на отримання визнання їх культурних та освітніх досягнень. В останні десятиліття ЄС закликав до збільшення співпраці між культурними інститутами в країнах – членах Європейського Союзу, що врешті-решт призвело до створення EUNIC (Національних інститутів Європейського Союзу для культури) у 2006 році.⁶⁶ Сюди входять майже всі культурні інститути країн ЄС, і має на меті об'єднати їх ресурси та знання з метою проектування та реалізовувати спільні проекти в галузі міжкультурного взаєморозуміння та співробітництва.⁶⁷ Наразі інституції Європейського Союзу також розмірковують над європейською стратегією культури у зовнішніх зв'язках ЄС.⁶⁸ Однак варто зазначити що, хоча EUNIC дозволяє інститутам співпрацювати і тим легше отримувати доступ до фінансування ЄС, їх можна розглядати як слабкість для ЄС у тому сенсі, що вони не мають конкретного мандату у своїх статутах або заявах про місії для проведення заходів, що стосуються ЄС. Вони є національними інституціями і ЄС важко забезпечити, щоб вони також дотримувались та пропагували цінності ЄС, навіть якщо вони можуть сподіватися, що це

⁶⁴ Memis, C. (2010). 'Showing the Power of "Cultural Relations": Strategic planning, monitoring and evaluation at the British Council.' *Cultural Diplomacy Magazine*. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy

⁶⁵ Op. Cit. McPherson et al (2017).

⁶⁶ Op. Cit. KEA Education Affairs (2016).

⁶⁷ Paschalidis, G. (2009). 'Exporting national culture: histories of Cultural Institutes abroad.' *International Journal of Cultural Policy*, Vol 15(3), 275-289

⁶⁸ Op. Cit. KEA Education Affairs (2016).

зроблено, враховуючи те, що нації та інститути перебувають під парасолькою ЄС.

Тим не менше, розвиток інструментів культурного співробітництва ЄС, суттєво зменшило сферу діяльності старих установ. Із започаткуванням освітніх програм обміну, таких як Еразмус, попередні програми наукових стипендій та обміну, з якими часто працюють культурні інститути, стали зайвими.⁶⁹ Багатостороння модель, заснована на взаємних обмінах та партнерських відносинах, замінила існуючу до того двосторонню модель культурних відносин, що характеризується асиметричними та однобічними потоками. Це дозволило старшим культурним інститутам переосмислити зміст своєї діяльності і, можливо, насамперед скорегувати свою риторичку. Замість початкового акценту на обслуговуванні, підтримці та розвитку, вони могли розширити сферу діяльності на зосередженні уваги на мультикультуралізмі, будівництві культурних мостів та культурного діалогу.⁷⁰

Цікавим є протиставлення європейської історії культурних інститутів нещодавньому відкриттю китайських інститутів Конфуція. З 2017 року Китай відкрив вражаючу кількість: 475 Інститутів Конфуція в 127 країнах, з метою досягнення 1000 до кінця 2020 року.⁷¹ За останній час Китайська Народна Республіка продемонструвала далеко більше усвідомлення стратегічного потенціалу м'якої сили, працюючи над створенням Інститутів Конфуція, з надією подолати «ворожість до комунізму та негативних образів нації та її людей».⁷² Хоча така масова мобілізація культурних інститутів з дуже великою швидкістю може здатися нестабільною, дослідження показують, що культурні інститути досягли успіху в отриманні як політичного, так і економічного прибутку для країни, що їх направляє. Наприклад, Lien і Loe виявило значний

⁶⁹ Paschalidis, G. (2009). 'Exporting national culture: histories of Cultural Institutes abroad.' *International Journal of Cultural Policy*, Vol 15(3), 275-289

⁷⁰ Там само, 2009

⁷¹ Lien, D., Lo, M., Bojanic, D. (2019). 'Asymmetric Effects of Cultural Institutes on Trade and Foreign Direct Investment.' *World Economy*, Vol 42, 1520-1553.

⁷² Там же, 2019

позитивний вплив як на торгівлю, так і на прямі іноземні інвестиції німецької мережі Гете Інститутів і, певною мірою, Британської Ради.⁷³

Останню крапку можна поставити щодо класифікації культурних інститутів, які функціонують в рамках Європейського Союзу. Розподіл здійснюється за критеріями кількості працівників, кількості бюр та бюджету⁷⁴, як показано в Таблиці 1 нижче.

⁷³ Lien, D. & Lo, M. (2017). 'Economic impacts of cultural institutes.' *Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol 64, 12-21.

⁷⁴ Op. Cit. KEA Education Affairs, 2016

Таблиця 1. Категоризація культурних інститутів.

	ХАРАКТЕРИСТИКИ	ПРИКЛАДИ
МАЛІ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Бл. 40-50 співробітників ○ Обмежена мережа (від 1 до 10 офісів, часто лише в своїй країні) ○ Бюджет менший за EUR 5 млн. 	Balassi Institute, Danish Cultural Institute, DutchCulture, Culture Ireland, Eesti Institute, Latvian Institute, Lithuanian Culture Institute, Österreich Institut, Swedish Institute
СЕРЕДНІ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Між 51-150 співробітників ○ Мережа 11-30 офісів ○ Бюджет від EUR 10 до 40 млн 	Adam Mickiewicz Institute, Finnish Cultural and Academic Institutes, ifa, Institutul Cultural Român, Istituto Italiano di Cultura, KulturKontakt, Österreichische Kulturforen, Polish Institute, Società Dante Alighieri
ВЕЛИКІ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Понад 171 співробітників ○ Мережа охоплює від 76 to 819 (або більше) офісів ○ Бюджет складає або більший за EUR 110 млн 	Alliance Française, British Council, Goethe-Institut, Institut français (Paris office and its network worldwide), Instituto Camoes, Instituto Cervantes. → Три перші інститути охоплюють понад 3500 співробітників

Висновки до розділу 1

Як було описано у вищезазначеному розділі, визначення, що стосуються культури та зовнішніх відносин, тісно взаємопов'язані, і тому їх важко відрізнити одне від одного. Однак, проводячи аналіз, дуже важливо чітко розмежувати визначення, оскільки вони мають різний відтінок та різні способи впливу через культуру. Після обговорень у цьому розділі ми можемо зробити висновок, що культурні відносини та культурна дипломатія в основному розрізняються за зацікавленими учасниками та проведеними діями. Культурна дипломатія, як правило, пов'язана з діяльністю дипломатів або інших державних акторів, часто пов'язаних з посольствами за кордоном. Отже, концепція передбачає, що передача культури є урядовим завданням, яке часто тягне за собою прогнозування цілей уряду у зовнішній політиці стосовно іншої держави, відповідно, односторонність таких дій. На відміну від цього, культурні відносини підкреслюють обмін культурними знаннями на взаємних підставах. Хоча цей обмін також прагне досягти певних цілей зовнішньої політики, він включає велику кількість суб'єктів культурного та творчого сектору, які не обов'язково безпосередньо пов'язані з урядами. Метою є встановлення довгострокових відносин, а не тимчасових зв'язків, які припиняються, коли мета досягається.

Одними з головних суб'єктів культурних відносин є культурні інститути за кордоном. Специфікою таких організацій є їх здатність представляти та зберігати національну культуру за кордоном, одночасно будуючи мости між культурами. Вони можуть бути безпосередньо пов'язані з урядом або діяти самостійно (наприклад, як благодійна організація), і ця відмінність, очевидно, матиме вплив на їх модель фінансування. Сьогодні інститути культури стали одним із головних інструментів держав у реалізації їх культурно-зовнішньополітичних цілей. Як науковці, так і політики визначають можливості та успіхи таких організацій для побудови стійких відносин, а також важливість здатності інститутів сприяти розвитку взаємної довіри. Таким чином, стає необхідним вивчити ці суб'єкти ближче, щоб краще зрозуміти їх роль у процесі формування та реалізації зовнішньої політики культури.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

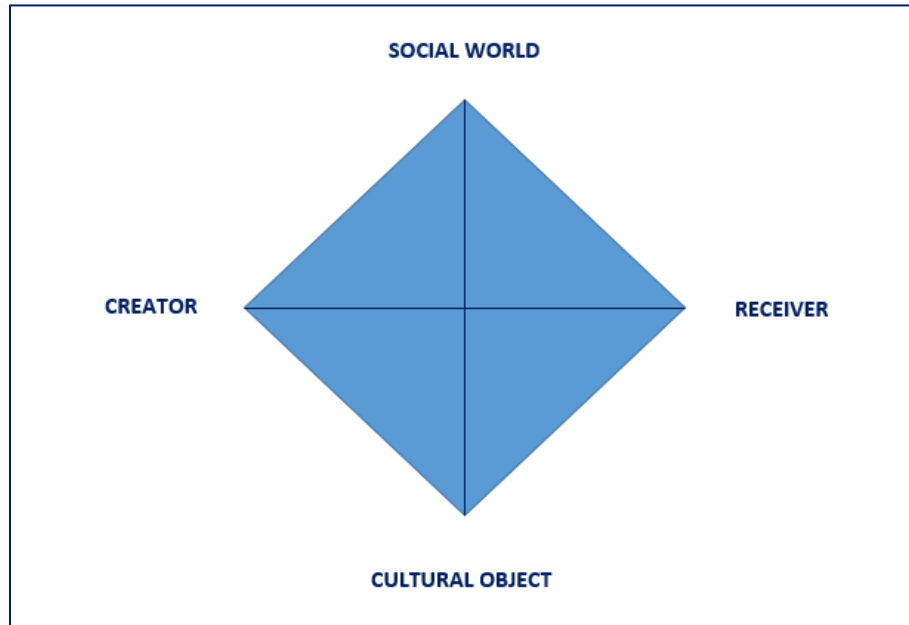
2.1. Алмаз культурних відносин

Культурні об'єкти, діяльність та люди, які їх створюють і отримують, не існують незалежно, а всі вони закріплені в певному контексті. Цей контекст може включати політичні, економічні, соціальні та культурні закономірності, що виникають у політичний момент часу. Таким чином, щоб повністю зрозуміти культурний об'єкт, слід вивчити всі аспекти, що сприяють його існуванню та розвитку та зробити його значущим. Griswold створила діамант культурних відносин (CRD), який вона описує як «бухгалтерський пристрій, призначений для заохочення більш повного розуміння відношення будь-якого культурного об'єкта до соціального світу».⁷⁵

Діамант культурних відносин має чотири елементи, які всі взаємопов'язані: культурні об'єкти, творці, одержувачі та соціальний світ, як показано на малюнку 1 нижче. Хоча він показує, що діамант не забезпечує причинно-наслідкових зв'язків між елементами, які існують, а точніше співіснують, по відношенню один до одного.

Рисунок 1. Діамант культурної цінності Грісвольда

⁷⁵ Op. Cit. Griswold (2013).

По-перше, Griswold визначає культурний об'єкт як «соціально значущий вираз, який можна почути, побачити чи відчути, або що може бути сформульовано, і більше того, розповідає історію».⁷⁶ Інакше, культурний об'єкт не є об'єктом у його суворому розумінні, але може включати обидва об'єкти, перформанси та заходи, що породжують культурний зміст. Однак автор стверджує, що ми не можемо вважати всі емоційні твори культурними об'єктами, принаймні, поки вони не отримають спільного доступу значення в певному контексті або серед групи людей. Іншими словами, вони повинні бути створені та отримані. По-друге, творцями є ті люди, організації чи установи, які створювати та формулювати предмети культури, тоді як одержувачами є ті, хто це відчуває, і по суті осмислюють це в міру своїх можливостей. Нарешті, соціальний світ посилається на контекст, в якому існують культурний об'єкт, творець та одержувачі. Griswold підкреслює, що соціальний світ є основою CRD, оскільки він пропонує економічну, соціальні, політичні та культурні моделі, що дозволяють залишатись процесом спільного культурного значення в русі.⁷⁷

⁷⁶ Там само, 2013

⁷⁷ Там само, 2013

Зв'язки між кожним елементом алмазу представляють зв'язки, взаємовідносини між всіма елементами. Отже, повне розуміння даного об'єкта культури вимагає розуміння всіх чотирьох пунктів і шести посилань. Без кожного з аспектів культурного діаманта, які впливають один на одного, не було б рамки для вивчення предметів культури та практики, чи досягнення самої культури. Наприклад, розглядаючи зв'язок між соціальним світом і творцем, ми повинні задати собі питання про те, як контекст потенційно вплинув на творця, який створив цей конкретний об'єкт, і як творець впливає на цей соціальний світ? Цей процес легкий чи складний? А враховуючи споживачів, які отримали доступ до цього конкретного об'єкта культури: який ефект матиме їх загальна реакція на соціальний світ? Які стосунки між одержувачем та творцем пріоритетні у досвіді громадського об'єкта? Ми могли б розглянути приклад того, як, враховуючи історичне ускладнення жінкам стати опублікованими авторами, коли вони, як правило, писали під чоловічими псевдонімами. Звичайно, незалежно від того, чи є автор жінкою чи чоловіком, у соціальному світі того часу книга могла б мати різний вплив на сприйняття аудиторії.

Цікавим є факт, що автор не посилається на CRD як на теорію, як і не існує зроблена спроба теоретизувати, як саме співвідносяться пункти⁷⁸. Наприклад, насильство в популярній культурі можна розглядати як спричинення насильства в соціальному світі, але так само могло бути навпаки. Натомість культурний алмаз слід називати основою або дослідницьким пристроєм, призначеним для заохочення повнішого розуміння будь-яких культурних об'єктів у взаємовідносинах із соціальним світом. Іншими словами, модель не визначає, які стосунки існують між елементами. Констатується лише те, що вони, безумовно, існують.

⁷⁸ Там само, 2013

Чому CRD корисний для цілей цього дослідження? Хоча модель в основному використовується в соціології, це важливо для цього дослідження, оскільки воно пропонує цінну основу для аналізу при вивченні різних видів діяльності та проектів культурних інститутів. Це дозволяє перевірка того, як ці види діяльності породжують сенс і в якому контексті вони діють.

CRD-підхід дає огляд культурних відносин на національному рівні та їх методологія забезпечує можливості міжнаціонального порівняння культурних відносин. Щоб зібрати інформацію про суб'єктів культури та їх культурні відносини в межах країни, обрані для цього дослідження, отримуємо та оглядаємо ландшафт культурних відносин, в якому функціонують інститути культурних відносин. Крім того, це дає можливість вимірювання зовнішнього середовища, яке може уможливити або перешкодити культурним відносинам на національному рівні.⁷⁹

2.2. Конструктивізм і космополітизм

Теорії міжнародних відносин корисні для одержання різних поглядів на те, наскільки міжнародні культурні відносини можна сприймати. Вчені підкреслили невдачу традиційних підходів у міжнародних відносинах, напр. реалізму та лібералізму, познати сутність ідентичності в цій галузі.⁸⁰ Вендт (Wendt, 1999) стверджує, що ідентичність є ключовим компонентом культурних явищ, і тим самим заохочує ширше використання конструктивістських теорій в академічній сфері міжнародних відносин. *Конструктивістська теорія* спирається на припущення, що зовнішня політика і поведінка держави залежить від ідентичності її суспільства, сформульованими спільними нормами, цінностями та очікуваннями – іншими словами, спільною культурою.⁸¹ У світлі таких думок преамбула до

⁷⁹ Op. Cit. British Council & Goethe Institut, 2018).

⁸⁰ Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.

⁸¹ Villanueva Rivas, C. (2010). 'Cosmopolitan Constructivism: Mapping a Road to the Future of Cultural and Public Diplomacy.' *Cultural Diplomacy Magazine*. Available at:

конституції ЮНЕСКО набуває особливої актуальності: «оскільки війни починаються у свідомості людей, саме у свідомості людей має бути побудований захист миру».⁸² Тому з конструктивістської точки зору зовнішня культурна політика прагне відобразити норми і цінності суспільства. Культурна політика керує поведінкою країни при здійсненні закордонних справ. Крім того, міжнародне право, загальне право та міжнародна політика організації, а також рішення, прийняті на міжнародних конференціях, можуть формувати закордонну культурну політику певної країни.⁸³ Таким чином, країни мають вигоду від наявності колективної ідентичності. Конструктивісти стверджують, що соціально побудовані не тільки ідентичність та інтереси акторів, але вони також повинні поділяти сцену з цілою низкою інших ідейних факторів, що походять від людей як культурних істот.⁸⁴ Саме тут важливо розглянути питання *космополітизму*, зокрема поєднання *космополітичного конструктивізму*. Космополітизм базується на припущенні, що держави готові бути складовою суспільства, беручи участь у процесах багатосторонності, плюралізму та рефлексивності.⁸⁵ Ці три принципи наголошують на спільному механізмі співпраці, у якій культурні відносини є важливим компонентом. Теорія також передбачає, що міжнародна сцена містить найрізноманітніші культури і, отже, вимагає участі всіх акторів для їх співіснування.

Поєднуючи конструктивізм та космополітизм, ми досягаємо цікавої та актуальної ідеї: країни готові співпрацювати на міжнародній арені, щоб підтримувати дружні відносини і, роблячи це, вони можуть зберегти свою колективну ідентичність, яка суттєве керівництво власною зовнішньою

https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy

⁸² UNESCO (1945). Constitution.

⁸³ Op. Cit. Arndt (2005).

⁸⁴ Op. Cit. Wendt (1999)

⁸⁵ Op. Cit. Villanueva (2010).

політикою.⁸⁶ За цими теоретичними рамками організації культурних відносин формулюють програми, що розвивають космополітичні цінності, а також вдосконалюють багатосторонні канали для досягнення спільних цілей. У той же час вони служать для генерації міжнародної обізнаності про колективну ідентичність держави у всьому світі. Вендт стверджує, що у дружбі нації часто очікують дотримання двох правил: що (1) суперечки будуть бути врегульованим без війни або загрози війни (правило ненасилля); і (2) що вони будуть битися як команда, якщо безпеці когось із них загрожує третя сторона.⁸⁷ Вендт відрізняє союзників від друзів, сказавши, що перші «вживають таку ж основну поведінку, як і друзі, але не очікуйте, що стосунки з ними триватимуть нескінченно довго, як це зазвичай буває з останніми».

Підсумовуючи, слід зазначити, що країни дбають про свою репутацію та про те, як їх сприймають інші за кордоном. Урок, як наголошує більшість країн, полягає в тому, що способи, якими визначаються їх ідентичність та наміри, конструйовані за кордоном. Більш важливо, що спроможність країн засвоювати космополітичні цінності такі як толерантність, дружба та повага один до одного, зрештою безперечно буде визначати те, як інші будуть дивитися на них⁸⁸

2.3. Дослідницький підхід

Методологічний дослідницький підхід цього дослідження має якісний характер. Тоді як кількісна методологія передбачає збір та аналіз даних (головним чином через статистичний аналіз), якісний підхід заснований на аналізі нечислових даних (наприклад, тексту, відео, аудіо, спостережень) для розуміння концепцій, думок та досвіду.⁸⁹ Основна увага в якісній методології

⁸⁶ Там само, 2010

⁸⁷ Op. Cit. Wendt (1999).

⁸⁸ Op. Cit. Villanueva (2010).

⁸⁹ Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. 4th Edition. Oxford University Press.

зосереджена на розумінні соціального світу через інтерпретацію цього світу через об'єкти дослідження.⁹⁰ Це означає, що дослідники, що працюють в рамках якісного підходу, вивчають дослідницькі об'єкти в їх природних умовах, пробуючи осмислити або інтерпретувати явища з точки зору тих значень, які вносять до них люди. Враховуючи мету даної статті вивчити соціальні, культурні та політичні явища, зокрема, щоб краще зрозуміти, як країни використовують культурні відносини як частину своїх закордонних політичних програм, якісний підхід, передбачаючи динамічну та узгоджену реальність, може вважатися найбільш доцільним.

Обраний метод – *метод вторинного дослідження* (який також називають *дослідженням на столі*). Такий метод заснований на зборі вже наявних даних у формі текстів, зображень, аудіо, відео тощо, щоб провести аналіз його змісту для ширшого розуміння предмета. Він передбачає пошук зв'язків між текстами, вивчення попередніх досліджень та використання теорії для кращого пояснення досліджуваних явищ. У цьому дослідженні зібрані та проаналізовані матеріали включають: академічні статті, академічні доповіді чи доповіді про культурні інститути, урядові документи, новинні статті та інформацію в Інтернеті, що описують діяльність культурних інститутів, відповідних веб-сайтів та відповідного Інтернет-контенту культурних інститутів, співбесіди з професіоналами в галузі культурної та зовнішньої політики тощо.

2.4. Пояснення розуміння цілі дослідження

Як підкреслювалося в попередніх підрозділах, оцінка культурних відносин з точки зору цінностей, результатів та цілей – це комплексне завдання, яке вимагає методологій, що враховують відмінності між культурами, а також результати, які не піддаються кількісному вимірюванню.

⁹⁰ Там само, 2012

Хоча можна кількісно оцінити результати, наприклад, в економічній сфері, підкреслюють McPherson та ін., але такі методи можуть бути важливими для державних суб'єктів для оцінки фінансових наслідків культурних організацій, це також легко створює пастку редукціонізму.⁹¹ Таким чином, існує потреба в більш тонкому та описовому аналізі, щоб зрозуміти ширшу цінність культурної діяльності для політиків.

Метою цього дослідження є серед іншого, складання карти зовнішньої культурної політики вибраних країн шляхом вивчення витоків зовнішніх культурних відносин через їхні культурні інститути за кордоном. Мета полягає в тому, щоб зрозуміти їх цілі та місію, а також те, як вони використовуються для просування зовнішньополітичного порядку денного країни. Це буде зроблено шляхом аналізу кожної заяви про місію культурного інституту, кількість інститутів та офісів за кордоном, природа та джерела фінансування, коло діяльності. Більш конкретно, метою цього дослідження є порівняння того, як культурні зовнішньополітичні стратегії різняться між країнами в межах одного географічного регіону у використанні культурних інститутів як інструментів. Досліджувана територія – це Європа, враховуючи відносно тривалу історію культурних інститутів на континенті, але також з врахуванням діяльності культурних інститутів різноманітних регіонів, що дозволяє цікаві порівняння. Зокрема, дослідження спрямоване на порівняння країн Європи, але ні обов'язково всі, що належать до Європейського Союзу.

2.5. Об'єкти вивчення

Було підкреслено, що національні культурні інститути за кордоном служать важливим інструментом для просування програм зовнішньої культурної політики країн. Вони дають прямий доступ до місцевого середовища інших держав, зі збереженням тісного пов'язання з країною, що

⁹¹ Op. Cit. McPherson et al (2017).

ними керує. Як такі, культурні інститути мають унікальну позицію щодо сприяння культурним відносинам на взаємних підставах, а чинник, якого важко досягти політикам та дипломатам. Доступ до місцевого ринку може бути наданий фірмам, що працюють у культурному та творчому секторі, проте які можуть бути відірвані від національних інтересів та цілей зовнішньої політики (хоча вони тим не менше важливі дійові особи, які, можливо, ненавмисно, можуть допомогти у просуванні брендингу націй). Отже, через важливість культурних інститутів у побудові культурних відносин, саме вони є обрані об'єктами дослідження для даної наукової роботи. У дослідженні будуть порівняні наступні три інститути: Британська Рада, Шведський інститут та Український інститут. Мотивацією вибору саме цих країн було те, що вони становлять досить різні випадки, з різною історією та зовнішньою політикою, і тим самим дозволяють провести широке порівняння. Три країни розташовані в Європі, але лише Швеція є частиною ЄС, Україна прагне бути, а Великобританія перебуває у перехідному періоді виходу з ЄС. Крім того, країни мають різний історичний досвід та політичні ландшафти, починаючи від дуже стабільних і закінчуючи нещодавно нестабільними. Існує також різноманітність у історії культурних інститутів та як довго вони функціонують.

На закінчення, вибрані національні кейси відповідають критеріям розташування в одному і тому ж географічному районі. Країни, в яких створені культурні інститути, сильно різняться за історією, зовнішньою політикою, перспективами та національними цілями сильно різняться, що дозволяє провести більш цікаве порівняння.

Висновки до розділу 2

У цьому розділі ми окреслили основні теоретичні основи аналізу, а також підхід та методологію дослідження. Діамант культурних відносин є більше інструментом, ніж теорією, і служить основою для аналізу культурних відносин. Підхід у вигляді діаманту, спрямований на те, щоб спонукати користувача задуматися про зв'язки між кожною точкою фігури: творцем, одержувачем, об'єктом культури та соціальним світом. Хоча алмаз не забезпечує причинно-наслідкових зв'язків між елементами, він показує, що вони існують по відношенню один до одного.

Космополітичний конструктивізм з точки зору філософії базується на багатосторонній дипломатії, космополітичній теорії та конструктивістській політиці. Завданнями космополітичного конструктивізму є побудова довготривалих дружніх стосунків між державами, запрошення їх суспільств для того, щоб навчитися одне в одного для формування космополітичних культурних установок. Держави дбають про свою репутацію і про те, як на них поважають на міжнародному рівні. Урок, який відзначають більшість країн, полягає в тому, що мають значення способи побудови їхньої ідентичності та намірів за кордоном. Що ще важливіше, те, як країни засвоюють такі космополітичні цінності, як толерантність, дружба та повага один до одного, в кінцевому підсумку визначатиме, як на них дивляться інші.

Дослідницький підхід цього дослідження має якісний характер. Обраний метод полягає у вторинному дослідженні, яке передбачає збір наявних даних у формі текстів, зображень, аудіо, відео тощо, з метою проведення аналізу їх змісту для інформування більш широкого розуміння предмета. Метою дослідження цього дослідження є складання карти зовнішньої культурної політики вибраних країн шляхом вивчення витоків зовнішніх культурних відносин через їхні культурні інститути за кордоном. Мета полягає в тому, щоб зрозуміти їх цілі та місію, а також те, як вони використовуються для просування зовнішньої політики країни.

РОЗДІЛ 3. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУТІВ

По-перше, важливо відзначити, що різниця у розумінні культурних відносин і підходи, прийняті різними державами, випливають із принципових відмінностей в їх історичному минулому. Дуже важливо розмістити місію, стратегії та діяльність культурних інститутів контексті їхніх відповідних історій. Історична спадщина також впливає на оцінку того, як організації з культурних відносин сприймаються бенефіціарами або користувачами, що є ключовим для розуміння обмежень, з якими стикається сьогодення. Нижче ми розглянемо історичні передумови створення та діяльності Британської Ради, Шведського інституту та Українського інституту.

3.1. Британська Рада

Британська Рада – єдина установа, яка здійснює управління різноманітним спектром значної кількості культурних заходів за кордоном. Організація називає себе «міжнародною організацією Великобританії для освітніх та культурних відносин».⁹² Британський Рада була заснована в 1934 році, в часи глобальної нестабільності. Вона відкрила свій перший офіс за кордоном у 1938, що робить її найстарішою організацією культурних відносин у Європі.⁹³

Вплив Великобританії в результаті глобальної фінансової депресії, яка зменшила рівень стандартів життя, кількість робочих місць та торгівлі. Окрім цього, на сцену виходили крайні ідеології комунізму в Росії, фашизму в Німеччині, Італії та Іспанії. Уряд Великобританії створив культурний інститут у відповідь на такі події. Місія того, що спочатку називалось Британським

⁹² Op. Cit. British Council & Goethe Institute (2018)[1]

⁹³ British Council. (2020[2]). Our History. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/history>

комітетом з відносин з іншими країнами (до 1936 р.): «Створити в країні за океаном основу дружніх знань і розуміння людей у цій країні, їх філософії та способу життя, що призведе до співчуття до зовнішньої політики Великобританії, незалежно від того, яка ця політика може бути, і від будь-якої політики переконання, що це, можливо, весна».⁹⁴

Спочатку Британська Рада була заснована як добровільне об'єднання, але врешті-решт була офіційно визнана Королівською хартією в 1940 р. і отримала додатковий документ у 1993 р.⁹⁵ Згідно з Королівською хартією, офіційна мета Ради – «сприяння більш широкому знанню про Великобританію та англійську мову за кордоном та розвиток тісніших культурних відносин між Сполученим Королівством та іншими країнами».⁹⁶

До 1968 року фінансування ради складалося з окремих внесків різних Закордонних, Співдружності та Колоніальних офісів.⁹⁷ Кожен внесок обмежувався географічним районом, до якого він відносився. Ці численні офіси об'єдналися у 1968 р. створивши Офіс Закордонних справ та Співдружності, який згодом став Міністерством зарубіжного розвитку (МЗР). Протягом 1970-80-х років МЗР було найбільшим фінансистом Британської Ради. Однак це змінилося, коли МЗР вирішила більше не надавати автоматично інституту свої освітні контракти, а замість цього запропонувати їх як однорічні контракти, або запропонувати їх на конкурсний тендер.⁹⁸ Воно також спрямувало більшу частину свого бюджету на багатосторонню, а не двосторонню допомогу, яка охоплювала діяльність Британської Ради на той час. Тим не менше, Британська Рада завжди заробляла невеликі суми дохід від членських внесків чи мовних курсів, і це залишається одним із стовпів її діяльності до цього дня.

⁹⁴ там само, 2020.

⁹⁵ British Council (2016). Appraisal Report. Available at: <https://www.nationalarchives.gov.uk/documents/british-council-appraisal-report-november-2016.pdf>

⁹⁶ Королівська хартія Британської Ради (1936)

⁹⁷ Op. Cit. British Council (2016).

⁹⁸ там же, 2016

Цікаво відзначити, що спочатку інститут розширився у всьому світі завдяки мережі бібліотек, які надавали інформацію та ресурси для студентів, дослідників та загалу громадськості щодо тем, що стосуються Великобританії та її зовнішньої політики.⁹⁹ Із вступом у цифровізацію інститут повинен був закрити більшість своїх бібліотек по всьому світу. Відділ, який керував бібліотеками, промоцією книг та з якими працює видавців було об'єднано з ІТ, і ця діяльність була припинена.

3.2. Шведський інститут

Шведський інститут (SI) був заснований в 1945 році, за три місяці до закінчення ВАТ, щоб розвивати міжнародне співробітництво та створювати позитивний імідж Швеції. Уряд і бізнес-спільнота цікавилася питаннями співпраці та утворили асоціацію Шведського інституту для культурного обміну із завданням розповсюдження знань про Швецію та підтримку широкого культурного обміну з іншими країнами.¹⁰⁰

Після війни рівень життя Швеції швидко покращувався, і Швеція могла собі дозволити перенести фокус з внутрішньої на міжнародну перспективу. Зростало бажання надати допомогу, і Шведський інститут розширив свої завдання в галузі гуманітарного розвитку. У 1971 р. було відкрито Шведський інститут у Парижі, який з тих пір організовує виставки, конференції та концерти, демонструє шведські фільми, влаштовує курси шведської мови та є важливим пунктом для інформації про Швецію.¹⁰¹

Крім того, після падіння Берлінської стіни інститут стає важливою частиною зокрема, роботи з інтеграції нових сусідніх країн до європейського співробітництва з Польщею та Прибалтикою. Нарешті, починаючи з 2000-х

⁹⁹ Op. Cit. British Council & Goethe Institute (2018)[1]

¹⁰⁰ Swedish Institute (2020[1]). Our History – SI 75 years! [Vår historia – SI 75 år!]. [online]. Available at: <https://si.se/var-historia/>

¹⁰¹ там само, 2020 [1]

років, ШІ отримав завдання створити довіру до Швеції. Таким чином, інститут зараз наповнює знання та діяльність, повною мірою наголошуючи на культурних відносинах та національному брендингу.

3.3. Український інститут

За останні два десятиліття Україна пережила дві революції: Помаранчеву у 2004 р., коли відбулася хвиля масових протестів проти фальсифікацій на виборах та маніпуляцій президентських виборів. Революція, яку називають Євромайданом, розпочалася з проєвропейських масових протестів та громадянських заворушень у 2013 році, а в 2014 році переросли в міжнародну кризу, коли президент В. Янукович та уряд покинули країну. На сході країни почалася війна, і Росія анексувала півострів Крим. Проте українці продемонстрували надзвичайну стійкість та експертні очікування щодо подальшої ескалації війни, підйому націоналізму, провала держави чи економічного краху не здійснилися.

Мова публічної культурної дипломатії вийшла на перший план в Україні у відповідь на кризу 2014 року.¹⁰² Враховуючи те, що Україна здобула незалежність лише кілька десятиліть тому, збереження своєї мови та самобутності, а також національний бренд за кордоном має вирішальне значення як для його внутрішнього розвитку, так і для зв'язків на міжнародному рівні. Першим інститутом державної дипломатії в Україні були Українські Кризові Медіа Центри. Через інвестиції як державних, так і недержавних акторів, культурна діяльність та творчі галузі розвивались із 2014 року, а в 2017 році український уряд створив свій перший офіційний заклад культурної дипломатії, Український інститут.¹⁰³ Україна є дуже особливим випадком у цьому дослідженні. І Британська Рада, і Шведський інститут чітко

¹⁰² Op. Cit. British Council & Goethe Institute (2018)[1]

¹⁰³ Ukraine Crisis Media Center (2017), Ministry of Foreign Affairs: Ukrainian Institute is aimed to represent Ukraine abroad. [online]. Available at: <http://uacrisis.org/52421-zavdannuyaukrayinskogo-ins>

пов'язані зі своїми національними урядами (навіть якщо вони працюють незалежно), і вони є мережею, яка розповсюдила свої офіси та діяльність навколо світу у взаємопов'язаних манерах протягом тривалого періоду часу. У випадку України, Український інститут, відкритий у 2017 році, був першим, що був організований безпосередньо під крилом уряду, але насправді численні культурні інститути у формі організацій та НУО існують у всьому світі вже кілька років. Прикладом є Український Інститут Америки, Український інститут Швеції, Культурний центр України в Парижі, Український інститут у Лондоні. Усі вищезазначені інститути брали участь у розвитку культурних відносин та популяризації української культури разом з місцевими акторами в місцевому середовищі. Таким чином, хоча Український інститут буде основним предметом цього обстеження, це дослідження також розгляне діяльність та практику інших українських інститутів, та їх роль як внеску до досягнення цілей зовнішньої політики України у сфері культури.

3.4. Діяльність та структура культурних інститутів

З наведеного вище обговорення ми вже можемо відзначити, що історичний контекст різних інститутів дуже різний, як і тривалість їх існування. Ці відмінності відображені у відповідних заявах про місії інститутів (Таблиця 2). Наприклад, Український інститут починає з того, що хоче «зміцнити міжнародний статус України», ставлячи міжнародні зв'язки та співпрацю на друге місце.¹⁰⁴ Цей акцент на національному брендингу можна розглядати як реакцію на бурхливу історію, як недавню, так і в минулому, що призвело до необхідності позиціонувати себе на міжнародному рівні.

На відміну від цього, Шведський інститут починає з того, що заявляє про місію побудови «довготривалих відносин» між Швецією та іншими державами. Стабільне шведське історичне минуле може пояснити брак чіткого

¹⁰⁴ Ukrainian Institute (2020[1]). Mission and objects. [online]. Available at: <https://ui.org.ua/mission/en>

наголосу на покращенні іміджу Швеції за кордоном, і надання переваги формулюванню, що Швеція готова обмінюватися та співпрацювати на взаємних підставах.

Так само, Британська Рада не згадує брендування нації як такої, а скоріше використовує формулювання «Сприяти розширенню знань», можливо, вказуючи на те, що нація вже добре сформована на міжнародному рівні, тим самим здатна надати знання, а не потребувати впливу на сприйняття.

Крім того, цікаво відзначити вибір слів, що використовуються в заявах про місію. Наприклад, Український інститут вирішив використовувати термін культурної дипломатії, тоді як Британська Рада обрала «культурні відносини». Шведський інститут уникає згадування будь-якої конкретної концепції, а скоріше використовує ширше формулювання «тривалі відносини». Можна, звичайно, поставити питання, чи інститути ретельно вибирали ці терміни і чи усвідомлюють різницю їх значення в академічних колах, чи вони були обрані інтуїтивно. У будь-якому випадку вони здаються відображати відповідні історії країн та вказувати на їх зовнішньополітичні цілі.

Таблиця 2. Висловлення про місії інститутів культур

BRITISH COUNCIL	“Сприяння поширенню знань про Великобританію та англійську мову за кордоном та розвиток тісніших культурних відносин між Великобританією та іншими країнами.”
SWEDISH INSTITUTE	«Ми будуємо міцні відносини між Швецією та іншими країнами, щоб підвищити інтерес до Швеції. З цією метою ми обмінюємося інформацією, розвиваємо навички, сприяємо культурному обміну та співпраці, а також надаємо фінансування та гранти. Ми підтримуємо та співпрацюємо з бізнесом, університетами, культурними установами та посольствами Швеції у всьому світі”.
UKRAINIAN INSTITUTE	«Наша місія - зміцнити міжнародний статус України за допомогою культурної дипломатії. Ми сприяємо міжнародним зв'язкам між людьми та установами та створюємо можливості для України взаємодіяти та співпрацювати зі світом”.

Традиційно інститути культури здійснюють два основні види діяльності: 1) пов'язані з культурою та 2) мовні заходи.¹⁰⁵ Культурна діяльність включає події, пов'язані з кіно, візуальним та сценічним мистецтвом, просуванням літератури, конференціями та дебатами. Кінопокази є одними з найпопулярніших культурних заходів, що проводяться культурними інститутами, оскільки фільми та кіномистецтво легко передають ідентичність, цінності та співпереживання, і тим самим дають можливість глядачам легше спілкуватися та отримувати доступ до іншої культури. По-друге, мовні заходи включають мовні курси та одержання мовних сертифікатів. Мовні курси та сертифікати часто є важливим джерелом доходу організацій культурних відносин.¹⁰⁶

Перш ніж вивчити структуру та діяльність кожного інституту, пропонуємо класифікацію інститутів, яку можна побачити в таблиці 3 нижче (відповідно до запропонованих класифікацій KEA Education Affairs (2016)).

Таблиця 3. Класифікація культурних інститутів

	ХАРАКТЕРИСТИКИ	КЛАСИФІКАЦІЯ
BRITISH COUNCIL	<ul style="list-style-type: none"> ○ Понад 12,000 співробітників у світі ○ Бюджет 1,250 млн фунтів ст. в 2019 р. ○ Понад 116 офісів 	ВЕЛИКИЙ
SWEDISH INSTITUTE	<ul style="list-style-type: none"> ○ Бл. 140 співробітників ○ Бюджет 59,9 млн шведських крон в 2019 р. ○ 2 офіси 	МАЛИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ	<ul style="list-style-type: none"> ○ Бл. 37 співробітників ○ Бюджет 50,7 млн грн. в 2019 р. ○ 1 офіс 	МАЛИЙ

¹⁰⁵ Op. Cit. Kea Education Affairs (2016).

¹⁰⁶ там же, 2016

3.4.1. Британська Рада

Британська Рада є виконавчим невідомчим державним органом, що співпрацює з Міністерством закордонних справ і у справах Співдружності націй Великобританії як спонсорований відділ.¹⁰⁷ Однак вона також зареєстрований як благодійна організація та публічна корпорація, що означає, що вона функціонує як національний державний орган, який діє незалежно від уряду, але для якого Міністерство закордонних справ несе відповідальність. Що стосується стратегічних рішень, то БР отримує директиви від опікунської ради, яка призначає своїх членів. Два піклувальники призначаються державним секретарем Закордонних справ та справ Співдружності. Всі члени працюють на п'ять років, що може поновлюватися.

Як зазначалося вище, незважаючи на отримання державної дотації на допомогу, британська Рада оперативно незалежна від уряду Великобританії. Приблизно 85% відсотків доходу Британської Ради заробляється викладанням та іспитами, тендерними контрактами та партнерством.¹⁰⁸ Грантова допомога, отримана від уряду становить лише близько 15% загального доходу. Однак це дозволяє Британській Раді представляти довгостроковий інтерес Великобританії до держав, де вони не можуть реально мати прибутки поодинці. Таким чином, допомогу від уряду можна розглядати скоріше як підтримку, а не як основне джерело доходу. Можна сперечатися, що це дає уряду менше важелів, щоб підштовхнути Раду у потрібному напрямку.

Хоча Британська Рада має досить стабільний потік прибутків, спиратися на приватний сектор може бути складно. Як державні, так і приватні фінансисти, як правило, виявляють більший інтерес до короткострокової віддачі. Таким чином, міжнародне поширення культури повинно не лише демонструвати користь довгострокових результатів, але також цінність

¹⁰⁷ British Council (2020[1]). About Us. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/about-us>

¹⁰⁸ British Council (2020[3]). How We Work. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/how-we-work>

грошей у коротко- та середньостроковій перспективі, щоб зберегти до них інтерес зацікавлених сторін та партнерів. Іншими словами, має бути очевидне «повернення до співпраці». Протягом багатьох років Британській Раді вдалося створити надійну методологію оцінки діяльності для визначення різноманітних коротко-, середньо- та довгострокових показників успіху, як в якісному, так і в кількісному відношенні.¹⁰⁹ Таким чином, вони здатні демонструвати віддачу від інвестицій та самостійного залучення коштів, і цим Раді вдається забезпечити гранти. У будь-якому випадку, ми можемо побачити, що користь від роботи протягом такого тривалого часу полягає в тому, що Британська Рада здатна вчитися на минулому та розробляти стійкі інструменти для майбутнього.

Британська Рада, по суті, пропонує три види послуг: викладання англійської мови, взаємодію освіти і суспільства, та мистецтво. Служба викладання мови прагне забезпечити високу якість мовних матеріалів як для учнів, так і для викладачів, які бажають зануритися в англійську мову. Рада пропонує понад 3 мільйони обстежень по всьому світу, допомагаючи людям отримати доступ до їх надійних кваліфікацій для підтримки своєї кар'єри та перспектив навчання.¹¹⁰ Викладання мови одночасно є опорою для фінансування Ради і може розглядатися як її основна діяльність. Часто це перша форма діяльності, яка розпочинається із відкриттям у новому місці нового офісу. У своєму щорічному звіті за 2018-2019 роки Британська Рада зазначила, що здатність людини говорити по-англійськи була одним із найсильніших провісників довіри до Великобританії.¹¹¹ Крім того, це сприяє міжнародній торгівлі та дипломатії, відкриває двері для міжнародних досліджень та вдосконалює кар'єрні можливості.

¹⁰⁹ Memis, C. (2010). 'Showing the Power of "Cultural Relations": Strategic planning, monitoring and evaluation at the British Council.' Cultural Diplomacy Magazine. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy

¹¹⁰ Op. Cit. British Council (2020)[1]

¹¹¹ British Council (2020[4]). Annual Report and Accounts 2018-2019.

Освіта та суспільство мають на меті допомогти трансформувати національні системи освіти, побудувати більше інклюзивних та відкритих суспільств та збільшити можливості молодих людей. Рада заохочує іноземних студентів поїхати навчатися у Великобританію, а британських студентів – одержати досвід життя за кордоном. Це також об'єднує школи усього світу, щоб молоді люди та викладачі з різних країн могли ділитися та вчитися одна в одній. Завдяки роботі в освіті, Британська Рада допомагає майбутнім студентам отримати доступ до інформації про освіту в Великобританії, а також розвивати нові навички. Ця робота явно спрямована на підтримку міжнародної мобільності та співпраці, а також просуває Великобританію як світового лідера в галузі освіти та досліджень і найкращим напрямком для міжнародного навчання. Рада допомагає вчителям та політикам покращити освіту мільйонів молодих людей у всьому світі, створивши міжнародну зв'язки між окремими школами та цілими системами освіти.

Розділ «Мистецтво та культура» має на меті продемонструвати мистецький таланти Великобританії в масштабі усього світу, і дозволяє міжнародній аудиторії отримати доступ до культурних вражень, що походять від Великобританії, а також запропонувати британській аудиторії вивчити художні висловлювання з-за кордону. Мистецтво заявляється як таке, що підтримує соціальні зміни, сприяє співпраці та побудові мереж та сприяє розвитку культурних навичок, необхідних для формування світової креативної економіки. Тому важливим аспектом є також надання можливості творчим професіоналам співпрацювати на міжнародному рівні, отримати доступ до фінансування та продовжувати працювати навіть у періоди конфліктів. Деякі помітні приклади включають започаткування у Великобританії та Індії року культури в 2017 році, глобальну програму співпраці з BBC під назвою «Шекспір у прямому ефірі» та кінофестивалем «Films4freedom», який підкреслив мету Британської Ради вирішити поточні суспільні проблеми та внести в них різноманітність на міжнародній культурній арені.

В останню чергу варто згадати, що Британська Рада діє у понад 100 країнах і територій у всьому світі, і вказати 21 пріоритетну країну, метою якої є надання всебічної пропозиції роботи англійською мовою, освітою та культурою. Пріоритетні країни у кожному регіоні зведені в таблиці 4 нижче.

Таблиця 4. Пріоритетні країни Британської Ради

СХІДНА АЗІЯ	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	БЛ. СХІД ТА ПН. АФРИКА	ПД. АЗІЯ	СУБСАХ. АФРИКА	АМЕРИКИ	ШИРША ЄВРОПА
China, Indonesia, Japan, South Korea	Germany, France, Spain	Egypt, Saudi Arabia	Bangladesh, India, Pakistan	Nigeria, South Africa	Brazil, Colombia, Mexico, USA	Russia, Ukraine, Turkey

3.4.2. Шведський інститут

Шведський інститут – державне агентство, штат якого становить близько 140 співробітників в офісах у Стокгольмі та Парижі. Його завдання полягає в отриманні знань та розуміння шведської культури, її народу, а також просувати Швецію та шведські питання у всьому світі.¹¹² Шведський інститут очолює генеральний директор. Інститут складається з чотирьох відділів, що мають спеціалізовані знання у різних сферах діяльності: Департамент управління комунікаціями та бізнесом, Департамент міжнародних відносин, Департамент шведської комунікації, Департамент Шведського інституту в Парижі. Його правління призначається безпосередньо урядом Швеції. Крім того, інститут чудово ставить наголос на партнерстві з різними організаціями та установами як на національному, так і на міжнародному рівні, наприклад, з бізнесом, університетами, культурними установами та посольствами.

¹¹² Swedish Institute (2020[2]). About SI. [online]. Available at: <https://si.se/about-si/>

Діяльність Шведського інституту в основному фінансується за безпосередньо з державного бюджету. ІІ отримує приблизно 470 мільйонів шведських крон державних коштів, які він використовує для покриття роботи в чотирьох напрямках: міжнародна співпраця, міжнародна допомога, освіта та університетські дослідження, бізнес.¹¹³ Із загального фінансування інституту велика частка пропонується організаціям або приватним особам у вигляді грантів та стипендій.

Згідно з їх веб-сайтом, основна діяльність Шведського інституту включає: аналіз того, як іноземні цільові групи сприймають Швецію та те, як це впливає на можливості шведських акторів за кордоном. Крім того, це надання експертної підтримки як приватним, так і державним суб'єктам, які бажають спілкуватися в сфері іміджу Швеції та шведських здобутків. Цікаво відзначити, що хоча культура згадується в описі діяльності, здається, це не є ключовим акцентом саме по собі, як це робиться більш чітко в Британській Раді, а скоріше як інструмент для більш широкої мети діяльності інституту.

Великий наголос робиться на освітніх мережах та наданні грантів студентам, які бажають навчатися в регіонах, де намет має бути менш популярним серед молоді. Ідея полягає в тому, що студенти будуть брати участь в освітньому та культурному обміні з тими країнами, отриманий в яких досвід буде корисним після повернення до Швеції. Зокрема, Шведський інститут розробив програми зі Східною Європою та регіоном Балтійського моря. Шведський інститут є активним членом EUNIC і має міцні партнерські відносини з іншими розвиненими країнами. Однак інститут прямо зазначив, що їх географічна спрямованість в даний час зосереджена на економічно проблемних регіонах або тих, що переживають інші форми суспільного переходу, але там, де низька поінформованість або основні відмінності у

¹¹³ Swedish Institute (2020[3]). How we work. [online]. Available at: <https://si.se/en/about-si/our-mission/>

вартості обмежують більш широку взаємодію зі Швецією та іншими сусідніми країнами.¹¹⁴

Подібно до Британської Ради, викладання мови є одним з кількох основних напрямків діяльності Шведського інституту, проте він сильно відрізняється за своєю організацією. Шведський інститут у Парижі забезпечує платні курси шведської мови, але з огляду на відсутність офісів в інших країнах, натомість інститут встановлює партнерство з іноземними університетами з метою підтримки освіти шведською мовою в різних частинах світу. Таким чином, вони і не генерують ресурси для викладання мови, а також можуть економити ресурси, дозволяючи викладачам бути пов'язаними зі школами та університетами.

Другою важливою діяльністю є «оповідь світові про Швецію».¹¹⁵ Її мета – спілкування про культуру, досвід Швеції, а також передавати цінності шведського суспільства, що базовані на широкій перспективі. Наприклад, у співпраці з Міністерством закордонних справ Інститут створив веб-сайт Sweden.se, який надає різні типи корисної інформації про Швецію. Супутня діяльність також включає моніторинг та аналіз сприйняття Швеції в інших країнах. Розумінням подій в інших країнах і того, як Швеція сприймається за кордоном, а також шляхом розширення діалогу з різними суб'єктами у Швеції, Шведський інститут має намір сприяти співпраці різних шведських акторів з іншими країнами. Останнім видом діяльності є підтримка проекту, який заохочує демократичний розвиток у країнах-партнерах. Прикладами є численні програми лідерства для осіб, що формують рішення та осіб, що формують думки, у країнах-партнерах. Мета – посилення роботи по сталому розвитку у власних країнах учасників та створення важливих відносин для Швеції.

¹¹⁴ Там само, 2020[3]

¹¹⁵ Там само, 2020 р. [3]

3.4.3. Український інститут(-и)

Український інститут – державна установа, що входить до Міністерства закордонних справ, але формально його діяльність не регулюється конвенцією про дипломатичні відносини. Його діяльність має фінансуватися як з державного бюджету, так і грантів чи благодійних пожертв.¹¹⁶ Його сфери діяльності включають культурну дипломатію, «креативну економіку», освіту, науку та громадську дипломатію. Наглядова рада в особі експертів з мистецтва та культури забезпечує контрольні та виконавчі рішення щодо діяльності Інституту.¹¹⁷ Наглядова рада Українського інституту є дорадчим та експертним органом, який діє на постійній основі щодо визначення пріоритетів інституту та управління його активами. Повноваження Наглядової ради включають, зокрема, затвердження річного плану роботи Інституту, контроль за фінансами та економічною діяльністю, розгляд поточних питань, затвердження основних напрямків проектної діяльності тощо.

За перший пілотний рік Український інститут був дуже активним і провів 84 заходи у 12 країнах (Австрія, Великобританія, Іспанія, Італія, Литва, Німеччина, Польща, США, Україна, Франція, Чехія та Нідерланди).¹¹⁸ Однак, він все ще перебуває у процесі визначення своєї основної діяльності. Основними інституційними цілями 2019 року були розпочати повноцінну діяльність Українського інституту, адаптувати законодавчу базу та побудувати команду, розробити внутрішні регламенти та процедури.¹¹⁹ Значний віхою стало запровадження та розвиток мережі партнерських установ, як в Україні, так і за її межами.

¹¹⁶ UNIAN (2018). Open contest ongoing to select head of Ukrainian Institute – MFA Ukraine. [online]. Available at: <https://www.unian.info/society/10082324-open-contest-ongoing-to-select-head-of-ukrainian-institute-mfa-ukraine.html>

¹¹⁷ Там само, 2018

¹¹⁸ Ukrainian Institute (2020[2]). Annual Report 2019.

¹¹⁹ Там само, 2020 [2]

Поточний перелік видів діяльності, як зазначено у першому щорічному звіті, включає наступне різноманіття завдань: презентація української культури за кордоном, міжнародний обмін та мобільність, проекти з формування іміджу, підтримка українознавства, дослідницька платформа, викладання та популяризація української мови за кордоном. З огляду на те, що Український інститут – це зовсім нова установа, варто виділити роботу інших, недержавних, українських інститутів по всьому світу, які існували певний час і мають більше досвіду у проведенні заходів, пов'язаних з культурою, в їх місцевому середовищі. Ще раз наголосимо, що більшість із цих інститутів є некомерційними організаціями, що функціонують повністю незалежно від українського уряду. Український інститут Америки – найстаріший такий інститут, створений у 1948 р., і в основному орієнтований на мистецтво та культурну діяльність для поширення обізнаності про Україну та її народ.¹²⁰ Інституту вдалося придбати красиву будівлю в центрі Нью-Йорка, де проводиться діяльність, яка включає музичні концерти, художні виставки, семінари, презентації книг тощо.

Набагато новішою організацією є Український інститут Швеції, також зареєстрований як некомерційна організація.¹²¹ З моменту свого створення в 2014 році реалізував численні культурні події, що повторюються, такі як Фестиваль українського кіно Північних країн та музичний фестиваль «Переосмислення Європи». Варто зазначити, що шведський інститут є асоційований член EUNIC і часто співпрацює з іншими культурними інститутами ЄС за кордоном, без того, щоб Україна була членом ЄС. Хоча команда менша, ніж команда в США, обидва заклади беруть участь у динамічній культурній діяльності та вносять вклад у будівництво культурних відносин у їхньому місцевому середовищі.

¹²⁰ Ukrainian Institute of America (2020). About the Ukrainian Institute of America. [online]. Available at: <https://ukrainianinstitute.org/home/about-the-ukrainian-institute-of-america/>

¹²¹ Ukrainian Institute of Sweden (2020). About us. [online]. Available at: <http://ukrainskainstitutet.se/en/about-us/>

Український інститут у Лондоні відрізняється тим, що є філією Українського Католицького Університету, який знаходиться в Україні. Він зареєстрований у Великобританії як благодійна організація та був заснований у 1979 р.¹²² Подібно до згаданого вище інституту, Інститут у Лондоні проводить численні культурні заходи, але більше зосереджується на мові викладання порівняно з іншими українськими інститутами.

Для більш усталених або тривалих закладів викладання мови є основною формою діяльності, хоча різні українські інститути пропонують мовні курси, але практично викладання мови є епізодичним для багатьох з них. Мова може не бути головною ціллю, коли метою є представити культуру молодій держави. Замість *викладання* мови основна увага приділяється *презентації* української мови іноземній аудиторії, яка, можливо, не знайома з нею. Наприклад, Український інститут Швеції регулярно бере участь у Європейському Дні мов, організованому мережею EUNIC, де він дає короткі вступні слова різним курсам української мови та українськомовним презентаціям. Приклад просування української мови також включає програму Українського інституту в Швеції «Чутно до U», яка складалася з створення україномовних аудіогідів на міжнародних музейних майданчиках.¹²³

3.5. Культура як частина зовнішньої політики

3.5.1. Великобританія та Британська Рада

Після створення Британської Ради, газета Times відверто привітала її засновників з уникненням слова «культура» в назві, описуючи це слово як таке, що «незграбно і сором'язливо змушує англійця відмовлятися від

¹²² Ukrainian Institute in London (2017). About us. [online]. Available at: <http://ukrainianinstitute.org.uk/about/>

¹²³ Op. Cit. Ukrainian Institute (2020)[2]

мови».¹²⁴ Історично, орієнтація на націю, мову та культуру була дещо менш інтуїтивною для Великобританії – держави, заснованій на ліберальному індивідуалізмі і в якій британський емпіризм і прагматизм призвели до недовіри до слова «культура».¹²⁵ Однак сьогодні це явно змінилося, оскільки Британська Рада заявляє, що вона прагне «створити взаєморозуміння та взаємоповагу через унікальне поєднання міцності культурних відносин».¹²⁶

У той час як британські посольства по всьому світу безпосередньо займаються просуванням політики уряду Великобританії, робота Ради в галузі культури, освіти та обмінів доповнює, але залишається достатньо відірваною від політичної роботи посольства. Відповідно, культурний інститут підтримує постійні контакти з Міністерством закордонних справ, але здатний керувати своєю роботою, незважаючи на зміни уряду чи політики. Британська Рада має потенціал принести Британії політичну вигоду, якщо країна, в якій вона працює, встановлює тісні зв'язки з освітньою та культурною системами Великобританії. Тому заклад уникає явних посилок на культурну пропаганду в тісному співробітництві із Міністерством закордонних справ і у справах Співдружності націй Великобританії, але рідко – стосовно поточної політики.

Тим не менше, Rivera зазначає, що британський уряд в останні роки скоротив відстань у відносинах з Британською Радою, що робить її менш незалежною від нього.¹²⁷ Хороший наочний приклад тіснішого узгодження діяльності Британської Ради з цілями та потребами уряду є Велика Британська кампанія (GREAT Britain Campaign). Починаючи від 2012 р., уряд та інститут спільно працювали над інформаційним забезпеченням та подіями кампанії, щоб надихнути іноземців відвідувати, навчатися та вести бізнес у Великобританії. Після Brexit – уряд та Британська Рада значним чином

¹²⁴ British Council & Goethe Institut [2] (2018). 'Cultural Value. Cultural Relations in Societies in Transition: A Literature Review.'

¹²⁵ Op. Cit. Memis (2010).

¹²⁶ Op. Cit. British Council (2020)[1]

¹²⁷ Op. Cit. Rivera (2015).

продовжували інвестувати в кампанію, наполягаючи на посиленні зусиль у промоції іміджу Великобританії за кордоном.¹²⁸ Ближчий зв'язок із зовнішньополітичними цілями Великобританії чітко відчувається в щорічному звіті Британської Ради, де зазначено, що інститут поєднує «пріоритети, стратегічно узгоджені з довгостроковою зовнішньою політикою Великобританії, з давнім принципом оперативної незалежності в нашій роботі».¹²⁹

Збільшення використання урядом методів м'якої сили та їх тісніша координація з Британською Радою наочно продемонстровано в індексі *Portland Soft Power 30*, який ставить Великобританію на перше місце у 2018 році. Тут описано, що «зокрема, Британська Рада сприяли поширенню британського впливу та культивуванню м'якої сили через культуру та залучення до освіти».¹³⁰ Крім того, Міністерство закордонних справ і у справах співдружності націй Великобританії заявило, що розпочало навчальну програму з м'якої сили для всіх співробітників, які працюють або у них, або в їх посольствах. Це було зроблено у відповідь на необхідність вдосконалення оцінки рентабельності впливу через численні виставки, вернісажі, запрошення та одержання можливості спостерігати за встановленням культурних зв'язків між людьми.¹³¹

Британська Рада також продемонструвала свою готовність налагодити культурні відносини з країнами, що переживають кризу, або з якими існує напруга в дипломатичних відносинах. Одним з таких прикладів є те, як Британська Рада підтримала постійну культурну взаємодію з Росією в період напруженості між країнами у 2014 році. Цей значний проект передбачав організацію обмінів у сфері мистецтва. Зокрема, виставка мистецтва Великобританії повинна була відбутися в Москві, а одна з російських виставок

¹²⁸ Great Britain Campaign. (2020). [online]. Available at: <https://www.greatbritaincampaign.com/>

¹²⁹ British Council (2020[4]). Annual Report and Accounts 2018-2019.

¹³⁰ Там само, 2020[4]

¹³¹ Op. Cit. McPherson et al (2017)

– у Лондоні.¹³² Однак напруженість обмежила сферу співпраці та зменшила масштаби виставки. Незалежно від цього скорочення, посилена співпраця з партнерами та сформовані нові стосунки між художниками розглядались як успіх.¹³³

У тому ж ключі, після падіння Радянського Союзу, інститут був одним із перших іноземних організацій, представлених в Україні, співпрацюючи з великою мережею місцевих партнерів.¹³⁴

Нарешті, Британська Рада з 2001 р. проводить програму підготовки вчителів у Північній Кореї. У липні 2014 р. Рада підписала Меморандум про взаєморозуміння з Народно-Демократичною Республікою Корея для культурно-освітнього обміну.¹³⁵

3.5.2. Швеція та Шведський інститут

У Швеції є традиція позитивно підходити до міжнародної співпраці, і це також стосується галузі зовнішньої культурної політики. Наприклад, Швеція активно працювала над сприянням рішенню ООН створити Світову комісію з культури та розвитку, і здійснила міцну довгострокову співпрацю з іншими північними країнами. Будучи державним агентством та, покладаючись головним чином на державне фінансування, Шведський інститут стає чітким зовнішньополітичним інструментом. На веб-сайті шведського уряду зазначено, що «Шведський інститут допомагає Швеції досягти різних міжнародних цілей, що стосуються зовнішньої політики, освіти, міжнародної допомоги та розвитку».¹³⁶

¹³² Op. Cit. British Council (2020[4])

¹³³ Op. Cit. McPherson et al (2017)

¹³⁴ Op. Cit. British Council & Goethe Institute (2018)[1]

¹³⁵ Op. Cit. British Council (2014)

¹³⁶ Government Offices of Sweden (2020). Swedish Institute. [online]. Available at: <https://www.government.se/government-agencies/swedish-institute-si/>

Швеція за багато років своєї історії отримала міжнародне визнання за нейтралітет у зовнішніх справах. Однак останніми роками шведський нейтралітет, схоже, згас і склалася більш різноманітна картина шведської зовнішньої політики, яку все важче характеризувати однозначно. Багато хто стверджує, що його замінили поняттями лояльності та солідарності з країнами, які мають однакові цінності зі Швецією. Дійсно, Швеція в значній мірі переслідує підхід до культурних відносин, який базується на цінностях, завдяки чому вона або взаємодіє з країнами, які поділяють ті самі цінності, або служить розповсюджувачем цих цінностей через культурні відносини з транзитивними країнами. Зосередженість на підтримці цінностей ЄС чітко простежується в роботі Шведського інституту, де освіта перебуває в центрі уваги культурних обмінів. Це матеріалізовано в стипендіях на дослідження у таких країнах, як Туреччина, Східна Європа чи регіон Балтійського моря, а також – в акценті на освіті майбутніх лідерів.

Цікаво відзначити, що Швеція справді набрала обертів у європейській політиці та сприйняла свою європейську спрямованість. У 2015 році Швеція була оголошена другою за величиною впливу на зовнішню політику ЄС протягом попереднього року (разом із Великобританією), лише Німеччина є більш впливовою.¹³⁷ Для країн – членів ЄС встановлюється рейтинг відповідно до рівня реалізації взаємовідносин з різними країнами та регіонами. Оціночна карта також враховує, наскільки країни успішні в управлінні багатосторонніми проблемами та кризами.

Однак цікаво зазначити, що хоча Шведський інститут має на меті ініціювати і підтримуючи діяльність в сфері культурного обміну, єдиним шведським культурним інститутом за кордоном є Інститут Суеду в Парижі. Це демонструє, що на відміну від Британської Ради, яка справді розширилась у великому масштабі у всьому світі, Швеція не надавала пріоритетів пропаганді

¹³⁷ Radio Sweden (2015). Sweden among the “big three” EU foreign policy leaders. Available at: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6091340>

своєї культури за кордоном за допомогою тих самих методів. Замість створення солідних філій закладу за кордоном, офіс Шведського інституту у Швеції забезпечує комунікацію через канали цифрових технологій (наприклад, SharingSweden або Sweden.se), а також шляхом співпраці (наприклад, з університетами у всьому світі, де пропонуються курси шведської мови.).

Влітку 2009 року ходили чутки про те, що Міністерство закордонних справ розглядало можливість закрити Інститут Сuedу, філію Шведського інституту в Парижі, щоб задовольнити вимоги до економії бюджету.¹³⁸ Реакція була несподівано сильна. Французькі національні газети, такі як Le Figaro та Le Monde, привертали увагу до загрози закриття та хвилі протестів вимагали дозволу інституту залишитися, включаючи велику групу в Facebook, в якій заступник мера району Марс висловив розчарування своє і парижан.¹³⁹ Це закінчилося тим, що Шведському інституту в Парижі було дозволено продовжувати діяльність, як і раніше. Це підкреслює успіх інституту, але також його значення як для Швеції, так і для жителів Франції. Тому дивно, що Шведський інститут не розглядав можливості подальшого розширення за кордоном (з точки зору його офісів, бо там, звичайно, існує велика міжнародна мережа партнерів), оскільки це, ймовірно, принесе користь їх роботі сприяння культурним відносинам та просуванню Швеції на міжнародній арені.

3.5.3. Україна і Український інститут

До створення Українського інституту практика культури у зовнішніх відносинах була розпорошена між різноманітними недержавними ініціативами (в сфері сучасного мистецтва, книгодрукування, театру,

¹³⁸ Swedish Institute (2020[4]). Sverige i världen. Available at: <https://si.se/app/uploads/2020/11/sverige-i-varlden-svenska-institutet-75-ar.pdf>

¹³⁹ Swedish Institute (2020[1]). Our History – SI 75 years! [Vår historia – SI 75 år!]. [online]. Available at: <https://si.se/var-historia/>

фестивалів та ін.), що реалізовувались кількома благодійними фондами, створеними бізнесмени заможної пострадянської епохи та незалежними організаціями за кордоном. Наприклад, Фонд Віктора Пінчука (головним чином пов'язаний із сучасним мистецтвом) є одним із найпомітніших українських акторів благодійності, присутніх на міжнародному рівні. Таким чином, очевидно довгий час не вистачало координації зовнішньої культурної політики українського уряду та неурядових ініціатив на міжнародному рівні.

Відкриття Українського інституту знаменує собою нові зусилля щодо консолідації країною культурної політики на міжнародному рівні. Діяльність інституту як державної установи чітко узгоджується із зовнішньополітичними цілями уряду. Відповідно до місій, визначених Міністерством закордонних справ України, ключовими пріоритетами є розвиток співпраці з іноземними державами та міжнародними організаціями, а також координація діяльності державних установ щодо забезпечення реалізації єдиної зовнішньої політики України.¹⁴⁰ Це ілюструє нещодавнє зусилля у створенні більш скоординованого підходу до зовнішньої політики загалом, а також до зовнішньої культурної політики зокрема. Міністерство також заявляє, що ключова мета включає в себе зміцнення довіри до України на міжнародній арені та «вдосконалення образу та привабливості країни на світовій арені з метою подолання спотворених та застарілих стереотипів засобами громадської та культурної дипломатії.¹⁴¹ Таким чином, культурна дипломатія – відносно нова практика для України. Тому одним із майбутніх завдань Українського інституту буде надати культурній дипломатії більш чітке визначення в контексті української зовнішньої політики. Інститут повинен знайти потрібні слова та дії, щоб Україна представлялася світові не як невдала

¹⁴⁰ Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2020). Mission and Strategy. [online]. Available at: <https://mfa.gov.ua/en/misiya-ta-strategiya>

¹⁴¹ Там само, 2020

держава чи «біла пляма» на карті Європи, а як дієздатний і суверенний партнер.

Павло Клімкін, колишній міністр закордонних справ України, стверджував, що Україна має бути такою представлена на міжнародній арені як країна з прогресивною сучасною культурою і толерантне суспільство, здатне протистояти інформаційному тиску гібридної війни.¹⁴² Відповідно, Український інститут представляє націю, яка є невід'ємною частиною європейського культурного простору, Україні потрібно продемонструвати, що її культура цінується в світі і що люди хочуть бачити і чути її.¹⁴³ Таким чином, ЄС є чітким регіональним пріоритетом зовнішньої культурної політики України. Найважливішою ціллю культурної діяльності для наближення України до Європи є реалізація розумної та послідовної стратегії інтеграції держави в європейський інформаційний простір та поширення позитивної інформації про Україну в європейських ЗМІ.

3.6. Теоретичне застосування

Як можна використовувати культурний діамант та космополітичний конструктивізм для аналізу та пояснення діяльності культурних інститутів та їх ролі в побудові культурних відносин на міжнародному рівні? Діяльність у сфері культурних відносин створює різні форми, цінні для різних типів зацікавлених сторін. Таким чином, культурна цінність стає предметом перспективи, залежно від споживача, творця, культурного об'єкта та соціального контексту, як ілюструє культурний відносини алмаз. Беручи до уваги приклад діяльності Шведського інституту, це стає очевидно, що вони як «творці» коригують свої програми на основі свого споживача. Перш за все, вирішивши тісно співпрацювати з суспільствами з перехідною економікою

¹⁴² Ukrainian Institute (2020[3]). The First Ukrainian Institute Press Conference. [online]. Available at: <https://ui.org.ua/conference/en>

¹⁴³ Op. Cit. Ukrainian Institute (2020[2])

(такими як Східна Європа, Туреччина та Росія), країнами Балтії, тобто, з такими державами, як Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Естонія, Литва, Латвія, Грузія, Молдова, Польща, Росія та Україна), Шведський інститут визначився з конкретним контекстом. Це, очевидно, змінює тип «культурного об'єкта», який є надається. Шведський інститут діє більше як «просвітитель», коли співпрацює з транзитивними суспільствами, забезпечуючи програми лідерства для просування демократичних цінностей, обміну можливостями в обох напрямках, а також надаючи гранти на дослідження та проводячи дослідження у відповідних регіонах. На відміну від цього, Шведський інститут у Парижі виконує більше ролі «промоутера» Швеції, її мистецтва на культурній сцені. Інститут проводить кінофестивалі влітку, популярну в усьому Парижі подію, виставки сучасного мистецтва та презентації книг. Таким чином можна помітити зміну об'єктів культури та роль, яку виконує «творець». Нарешті, коли справа доходить до співпраці з іншими інститутами ЄС, можна стверджувати, що Шведський інститут співпрацює з іншими більше на тому ж рівні, що й інші, беручи участь у повноцінному обміні.

Після висновків, викладених у попередніх розділах, стає зрозумілим, що космополітичний конструктивізм як теорія корисний при спробі зрозуміти дії країн на міжнародній арені. Теорія стверджує, що відносини між державами слугують інструментам для країн сприяти міжнародній обізнаності про ідентичність своєї держави, і що держави насправді багато більше стурбовані тим, як їх сприймають, ніж можна це собі спочатку уявити. Це стосується всіх розглянутих інститутів, а зокрема Українського інституту та Британської Ради, які опиняються в різних, але вразливих умовах. Судячи по місії та меті двох інститутів, обидва стурбовані своїм образом, проте вони передають це повідомлення по-різному.

Україна, будучи молодою державою в перехідному періоді, дуже чітко висловлюється про свою необхідність утвердитися в позитивний спосіб на міжнародному рівні. Це підкреслюється як у зовнішньополітичних місіях

Міністерства закордонних справ України, так і у місії Українського інституту. Це зовнішньополітична мета настільки сильна, що навіть українські інститути, які не є афілійованими або не мають таких зв'язки з українським урядом також підкреслюють їхню роль у брендингу націй. Одержавши поточну війну в східній частині країни, дві революції за останнє десятиліття та відносно недавню незалежність у порівнянні з багатьма іншими європейськими країнами, на якій зосереджено увагу, не дивно, що колективна ідентичність у поєднанні з космополітичними цінностями, є керівним принципом зовнішньої політики.

На відміну від цього, Британська Рада є більш тонкою у своїх висловлюваннях щодо сприяння Великобританії за кордоном, проте у своїх звітах вона постійно згадує, наскільки успішною є її діяльність з формування довіри до Великобританії. Оскільки Великобританія вирішила вийти з ЄС, коли великі частини світу змінили свій підхід до країни, важливо зберегти позитивні позиції в міжнародному співтоваристві. Британська Рада використовує мову та освітню інформацію як свій головний інструмент для таких цілей. Дійсно, більшість інформації, доступної у закладах та на веб-сайті Британської Ради, пов'язані з навчанням або роботою у Великобританії та іншими прагматичними аспектами. Хоча бібліотеки містять твори британської літератури, пов'язані з культурою, відвідувачі Британських Рад знаходять більш доступні брошури про освітній обмін програми до Великобританії, можливості працевлаштування, мовні курси та іншу практичну інформацію. Таким чином, вони можуть утвердитися як «запрошувальна нація», яка заохочує і вітає іноземців, які приїжджають, відкривають і самі стають частиною ідентичності Великобританії.

Теорія також стверджує, що інститути культурних відносин створюють програми, що розвивають космополітичні цінності, а також посилюють багатосторонні канали для досягнення спільної цілі. Відповідно до таких тверджень, усі три досліджувані інститути заснували свої стратегічні цілі та

зробили заяви про спільні цінності, використовуючи ключові слова про співпрацю, взаємні обміни, покращення відносин, толерантність та повагу. Це ще більше посилює важливість репутації країн у часи глобалізації.

Вільянуева викладає чотири моменти, які часто включаються в програми космополітичного конструктивізму.¹⁴⁴ Пункти та відповідна діяльність інституту викладені в Таблиці 5.

Таблиця 5. Основна діяльність у програмах космополітичного конструктивізму

	British Council	Swedish Institute	Український Інститут
1) Встановлення миру та дружніх відносин з іншими державами є однією з найважливіших цілей зовнішньої політики та розподілу ресурсів для їх реалізації.	<ul style="list-style-type: none"> • Чітко зазначено в описі місії. 	<ul style="list-style-type: none"> • Чітко зазначено в описі місії. 	<ul style="list-style-type: none"> • Чітко зазначено в описі місії.
2) Інвестування в міжнародні освітні обміни, націлені на групи іноземців, які мають талант, але можуть не мати ресурсів для навчання за кордоном	<ul style="list-style-type: none"> • Пропонує численні навчальні обміни, в основному пов'язані з викладанням мови. 	<ul style="list-style-type: none"> • Численні кошти та гранти на програми обміну в регіоні Балтійського моря та Туреччини. 	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні обміни та мобільність - один із пріоритетів, окреслених у програмі діяльності.
3) Створення надійної інфраструктури для міжнародної співпраці, в якій гроші та людські ресурси можуть разом вирішувати важливі та нагальні спільні теми з іншими країнами.	<ul style="list-style-type: none"> • Величезна кількість офісів у всьому світі є міцною основою для міжнародної співпраці. 	<ul style="list-style-type: none"> • Створення мереж становить один із основних напрямків. Велика частка коштів спрямована на партнерство. 	<ul style="list-style-type: none"> • У перший рік існування інститут вже створив партнерські стосунки у 12 країнах, працюючи таким чином над своєю міжнародною інфраструктурою.
4) Створення інституцій за кордоном як платформи для обміну знаннями про власну країну та залучення іноземних спільнот до обміну власною національною культурою (мистецтво, мови тощо).	<ul style="list-style-type: none"> • Широка мережа з понад 100 установ за кордоном. 	<ul style="list-style-type: none"> • Один інститут за кордоном, але тісна співпраця з установами-партнерами (університетами та місцевими культурними організаціями). 	<ul style="list-style-type: none"> • Плани створення інститутів за кордоном.

¹⁴⁴ Op. Cit. Villanueva (2010).

Висновки до розділу 3

У цьому розділі ми окреслили історичну довідку, фінансову модель, структуру та географічне поширення Британської Ради, Шведського інституту та Українського інституту. Різна тривалість існування культурних інститутів у поєднанні з історичною спадщиною країн значною мірою вплинула на їх роботу та структуру. Тим не менше, між інститутами також є чимало подібностей, коли мова заходить про діяльність та зв'язки з урядом. Наприклад, Британська рада зареєстрована як незалежна організація, проте протягом багатьох років вона настільки тісно пов'язана з урядом Великобританії, що в основному розглядається як ключовий компонент культурних цілей зовнішньої політики країни. Крім того, всі три досліджувані інститути культури, мабуть, пропонують в основному дві основні сфери діяльності: 1) діяльність, пов'язану з культурою, та 2) діяльність, пов'язану з мовою. Однак, хоча пропонуються подібні заходи, спрямованість та географічне поширення кожного інституту демонструє різні пріоритети країн. У Швеції є лише один інститут за кордоном, Шведський інститут у Парижі, і, таким чином, більшість проектів з мовної підготовки передається в університети та інші організації по всьому світу. На відміну від цього, Британська Рада має величезну мережу офісів, і тому працює у справді глобальному масштабі. Подібним чином Український інститут висловив намір розширити свою діяльність у світі.

Глава також ілюструє, як діамант культурних відносин і космополітичний конструктивізм можуть слугувати для аналізу культурних відносин. Ми бачили, як культурна цінність є питанням перспективи, залежно від того, хто є одержувачем і творцем (тобто який тип установ і на кого спрямована), і в якому контексті вони діють. Крім того, космополітичний конструктивізм продемонстрував, як країни пропагують міжнародну

обізнаність про ідентичність своєї держави через культурні інститути. Нарешті, теорія стверджує, що культурні інститути створюють програми, що розвивають вартісні політичні цінності. Дійсно, всі три досліджувані інститути базували свої стратегічні цілі та заяви про місію на спільних цінностях, використовуючи ключові слова співпраці, взаємного обміну, покращення відносин, толерантності та поваги.

ВИСНОВКИ

Вищевикладені тези та аналіз показують, що хоча культурні інститути мають дуже різну історію, контекст та структуру, вони, по суті, проводять дуже подібну діяльність, і мають дуже подібні цілі. Однак стратегії, що використовуються для досягнення цих цілей, різняться в кожному інституті. Британська Рада має набагато довшу історію порівняно з іншими інститутами, що розглядалися. Вона встигла зарекомендувати себе на міжнародному рівні як добре відома інституція з вивчення мови та культури, довірена організація, що надає цінну та якісну інформацію. Це також установа, яка найсильніше змінила курс своєї діяльності та практики. Протягом десятиліть після Першої світової та Другої світової війни Великобританія втратила свої імперські володіння та глобальну силу. Прагнення нації залишатися на вершині світової політики, не маючи відповідних ресурсів, потужно обслуговувалося культурними відносинами інституту, з міжнародним статусом та престижем, який вони надавали Великобританії. Таким чином, Британська Рада перетворилась із виключно мовних центрів та розповсюджувачів інформації на солідну організацію в сфері культурних відносин, керуючись зовнішньою культурною політикою Великобританії.

Можна також зазначити, що, хоча Британська Рада майже завжди, описувала свою роботу з розбудови міжкультурних відносин як «культурні відносини», а не «культурну дипломатію», що свідчить про досить чітке відокремлення від уряду та його міжкультурної політики. Тим не менше, в останні роки уряд скоротив дистанцію у своїх відносинах з Британською Радою, яка поступово розмиває у формулюваннях межі між «культурними відносинами» та «культурною дипломатією», іноді зливаючи ці поняття. Зміна акценту зумовлена запитам уряду про те, що Рада повинна «більш прямо і чітко підтримувати національні інтереси Великобританії». У випадку України та Швеції, здається, ми можемо спостерігати одне і те ж злиття концепцій

культурних відносин та культурної дипломатії, враховуючи, що інститути перебувають під безпосереднім керівництвом Міністерств закордонних справ та дотримуються відповідних цілей зовнішньої політики.

Рівера писав, що «неурядовий голос надає більшої довіри та чесності культурним відносинам, ніж голос уряду».¹⁴⁵ В цьому, безумовно, є правда. Ми бачимо, що, незважаючи на різну структуру досліджуваних інститутів, вони по суті мають дуже схожі місії (які, тим не менше, формуються в різних стратегіях).

Британська Рада є невідомчим державним органом та благодійною організацією, тоді як Український та Шведський інститути – це державні установи. Тим не менше, здається, що структура інститутів не мала величезного впливу на тип або географічні регіон поширення їх роботи. Здається, це також не впливає на довіру споживачів або бенефіціарів. Натомість здається, що довіра до інститутів має більше спільного з іміджем, який їм вдається створити для відповідної країни, а не те, що вони перебувають безпосередньо під ієрархією уряду чи ні. Це можна додатково проілюструвати, розглядаючи численні довготривалі недержавні українські інститути у всьому світі, які були повністю відокремлені від уряду. Цим організаціям вдалося завоювати довіру у місцевих акторів та місцевої аудиторії, і вони стали солідними та відомими інституціями.

Як уже зазначалося, різний сучасний контекст та історичне політичне минуле керують пріоритетами зовнішньої політики кожної країни, а отже, основними пріоритетами інститутів цих країн. Наприклад, Швеція опинилася в дуже надійному становищі на міжнародній арені, часто є дуже активною в міжнародних організаціях і формулює важливість поваги до міжнародних домовленостей. Враховуючи відносно стабільне політичне середовище, Шведський інститут дещо взяв на себе роль «просвітника» у багатьох своїх

¹⁴⁵ Op. Cit. Rivera

основних видах діяльності. Це включає численні програми лідерства та освіти, що пропонуються в регіонах з перехідною економікою. На відміну від цього, Український інститут, хоча і зазначає подібну мету діяльності у своїх програмних цілях, у більшості випадків наголошує у своїй діяльності на потребі завоювання серед міжнародного співтовариства поваги до України як культурної нації. Таким чином, він став більше «промоутером бренду», що дуже зрозуміло з огляду на бурхливу історію та недавню політичну кризу. Це призвело до перетворення культурно-мистецьких програм на один із основних заходів минулого року, оскільки це дозволяє аудиторії відкривати, досліджувати та вчитися за допомогою культурних засобів вираження. Нарешті, Британська Рада діяла в умовах після Брекзиту, після чого більшість країн світу втратила частину довіри до країни. Тим самим Британська Рада стала «будівельником довіри» від імені уряду та нації в цілому. Як результат, її основна діяльність полягає у викладанні мови, що дозволяє іноземцям отримати доступ до Великобританії в поєднанні з інформацією про робочі місця, практичні аспекти та освіту в країні. Цей «практичний» підхід дає аудиторії всі необхідні інструменти, щоб почуватися ближче до Великобританії, що, у свою чергу, формує довіру.

Географічне поширення інститутів – це ще один момент, про який варто задуматись. Це очевидно, що географічне поширення є результатом історії, і не можна на рівних підставах з цієї точки зору порівняти Британську Раду та Український інститут, враховуючи нещодавне створення інституції з міжнародних культурних відносин в Україні. Однак Шведський інститут функціонував протягом тривалого періоду часу, проте не інвестував у додаткові офіси за кордоном. У попередніх розділах було підкреслено, що Шведський інститут Парижа є дуже успішним і, найголовніше, оціненим місцевим населенням. Інституту вдалося перетворитись на культурний центр, застосовуючи ефективні стратегії, які дозволяють йому найкраще досягти аудиторії. Вражаюча мережа Британської Ради також ілюструє, як працювати

офіси за кордоном можуть вдосконалити роботу інститутів та створити надійну інфраструктуру для міжнародної культурної співпраці. Тому дивно, що Шведський інститут не виділив часу і ресурсів для розширення офісів, враховуючи позитивні результати як власного інституту в Парижі, так і позитивні результати досвіду інших інститутів. Хоча можна було б посперечатися, що стратегія, якої дотримується Шведський інститут, натомість інвестувати в інституції-партнери, які проводять роботу на місці, насправді є розумним способом економії ресурсів, хоча і досі цей спосіб має локальний вплив. Зокрема тому, що роботу веде місцева організація, яка вже має репутацію та власну мережу.

Підсумовуючи, Британська Рада та Шведський інститут мають дуже різні стратегії щодо географічного поширення їх впливу, і ми ще не бачимо, як Український інститут розшириться на міжнародному рівні. У випадку України, основною метою є перш за все розвиток культурних та інформаційних центрів у зарубіжних країнах, щоб представити українську культуру як частину ширшої програми брендингу націй. Проте вже можна визначити проблемний аспект такої цілі при розгляді вже створених недержавних українських інститутів за кордоном, які цього не роблять під крилами Українського інституту чи українського уряду. Питання є: як різні незалежні українські інститути співпрацюватимуть з Українським інститутом, створеним урядом? Чи намагатиметься Український інститут включити ці інститути до своєї структури, чи це залишить їх продовжувати свою роботу самостійно? Зрозуміло, також не ясно, чи приймуть різні недержавні українські інститути інтеграцію в урядову структуру, бо вони, безперечно, втратять частину своєї незалежності, яка може бути цінною при адаптації до місцевого контексту. З іншого боку, робота під егідою уряду дозволила б забезпечити більш стабільне та періодичне фінансування. Наприклад, Український інститут Швеції в даний час працює над проектною моделлю, що означає, що пошук та подання заявки на фінансування застосовується для

кожного проекту. Маючи стабільний дохід, можна звільнити персонал від тягара заявок та впливу дуже обмежених фінансових ресурсів. Тим не менш, питання, звичайно, полягає в тому, чи буде український уряд готовий збільшити свій бюджет на культурні відносини за кордоном. Це непросте питання вирішити, і ми ще не можемо побачити, як ці відносини між інститутами сприятимуть представленню країни, що має бути зроблене.

Остаточне питання можна задати щодо EUNIC та створення європейської мережі інститутів. Спроби заохотити координацію між національними інститутами ЄС цікавий, оскільки він показує, наскільки культурні відносини актуальні не лише для країн та їх зовнішньої політики, а також щодо ЄС як інституції та як цілісного регіону. Мережа інститутів є ключовим інструментом, який дозволяє ЄС заохочувати поширення демократичних цінностей поза своїми кордонами, а також для зміцнення цих цінностей усередині. Однак точна роль та стратегічний напрям EUNIC не є повністю зрозумілими, і це може бути важко поєднати з самими національними перспективами інститутів. На цьому етапі члени EUNIC все ще не мають спільного бачення культурної дипломатії та культурних відносин, управління структурою, а також фінансового та технічного потенціалу для адекватної допомоги установам ЄС.

Немає сумніву, що культурні відносини стали важливою частиною зовнішньої політики країн. Історична недостатність досліджень культурних відносин та відсутність згадуваної концепції стосовно зовнішньої політики перейшла до набагато більш орієнтованого на м'яку силу світу загалом, та в Європі як регіоні. Сьогодні, як ілюструє проведене в цій науковій роботі дослідження, більшість країн запровадили певну форму зовнішньої культурної політики. У цьому контексті культурні інститути служать ключовими інструментами для реалізації цілей зовнішньої політики, проте це робиться за допомогою різних стратегій та з різними фокусами.

Британська Рада зосередила свою увагу на географічному розширенні та викладанні мови як інструменті для побудувати та відновлення довіри до своєї країни, тоді як Шведський інститут віддав перевагу делегуванню завдань місцевим партнерам щодо відкриття власних міжнародних офісів. Основним викликом Українського інституту є побудова його сильного іміджу на міжнародному рівні та прийняття рішення щодо стратегії міжнародної експансії, маючи на увазі вже існуючі недержавні українські інститути в усьому світі.

Однак, як можна пояснити теорією космополітичного конструктивізму, всі інститути по суті діють з дещо «егоїстичної» або орієнтованої на себе причини, оскільки їх діяльність обумовлена прагненням утвердити свої держави як довірені нації та наочно продемонструвати свої колективні ідентичності. Треба пам'ятати про складність оцінки культурних стосунків, тим більше, що різні користувачі можуть сприймати їх по-різному. Складний і нюансований характер культурних відносин свідчить про те, що спроби їх оцінки самі повинні бути вишукані, нюансні та чутливі до різних контекстів, в яких вони відбуваються та до різних задіяних акторів. Отже, що важливо для всіх трьох інститутів у цьому порівняльному дослідженні, то це – розробка надійних методів оцінки, що дасть можливість покращити свою роботу та формулювання зовнішніх цілей, тобто вміння інформувати та залучати спонсорів як громадських, так і приватних. Таким чином, очевидно, що необхідні подальші дослідження по цій темі, а також розробка теоретичної бази та інструментів оцінки. І все ж зрозуміло, що зовнішня культурна політика вийшла на сцену, і ми ще не можемо побачити тривалості її результатів.

Для цього випадку обрані інститути були відносно різноманітними, щоб проілюструвати, як культурна та зовнішньополітична стратегії можуть трактуватися та використовуватися по-різному в різних країнах в одному географічному регіоні (Європа). Таким чином, для майбутніх досліджень було

б цінним проводити подібні порівняння, але між інститутами, які, на перший погляд, мають досить схожі особливості (тобто географічний розподіл, історія (нова або старіша), моделі фінансування тощо). Це б зменшило кількість факторів, що впливають на діяльність інститутів, і дозволило порівняння більш рівних об'єктів дослідження.

Як зазначалося раніше, є труднощі в оцінці та вимірюванні ефективності культурної дипломатії, культурних відносин та м'якої сили. Огляд літератури чітко показав необхідність подальших роз'яснень щодо найбільш підходящих методологій для оцінки процесів, наслідків та результатів, пов'язаних із мистецтвом, культурою та м'якою силою. Таким чином, існує необхідність розробити інструменти культурної оцінки, щоб зрозуміти цінність мистецтва та культури в м'якій силі, враховуючи культурні, мистецькі, соціальні та економічні критерії. Таким чином, різноманітні процеси та результати, пов'язані з культурною діяльністю, можуть бути враховані.

В заключному пункті можна також виділити питання узагальнення. Це часто пропонують, бо обсяг висновків якісних розслідувань обмежений. Тому існує необхідність збільшити кількість подібних порівняльних досліджень, створити більш солідний спектр досліджень та доказів, які в кінцевому підсумку можуть послужити для створення теоретичної основи та аналітичних інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Arndt, R.T. (2005). *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century*. USA: Potomac Books.
2. British Council (2016). Appraisal Report. Available at: <https://www.nationalarchives.gov.uk/documents/british-council-appraisal-report-november-2016.pdf>
3. British Council (2014). British Council forges new UK/North Korea cultural ties [online]. Available at: <https://web.archive.org/web/20160625080052/https://www.britishcouncil.org/organisation/press/british-council-forges-new-uk-north-korea-cultural-ties>
4. British Council (2020_[1]). About Us. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/about-us>
5. British Council. (2020_[2]). Our History. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/history>
6. British Council (2020_[3]). How We Work. [online]. Available at: <https://www.britishcouncil.org/about-us/how-we-work>
7. British Council (2020_[4]). Annual Report and Accounts 2018-2019.
8. British Council & Goethe Institut _[1] (2018). ‘Cultural Relations in an Age of Uncertainty.’
9. British Council & Goethe Institut _[2] (2018). ‘Cultural Value. Cultural Relations in Societies in Transition: A Literature Review.’
10. Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. 4th Edition. Oxford University Press.
11. Cummings, M. C. (2003). ‘Cultural diplomacy and the United States Government: a Survey.’ Washington, D.C: *Center for Arts and Culture*.
12. Furjesz, J. E. (2013). *The role of Cultural Institutes in the European Integration*. (Working Paper).
13. Government Offices of Sweden (2020). Swedish Institute. [online]. Available at: <https://www.government.se/government-agencies/swedish-institute-si/>
14. Great Britain Campaign. (2020). [online]. Available at: <https://www.greatbritaincampaign.com/>
15. Griswold, W. (2013). *Cultures and societies in a changing world*. SAGE Publications, Inc.
16. Hudson, V. (1997). *Culture and Foreign Policy*. Boulder: Lynne Rienner
17. Isar Y. R. (2010). Cultural Diplomacy: An Overplayed Hand?’ *Cultural Diplomacy Magazine*. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy
18. James, P., Magee, L., Scerri, A., Steger, M. (2015). *Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability*. London: Routledge.
19. Jones, S. (2017). ‘The Impact of Culture on Perceptual and Communication Processes in International Relations.’ University of Southern Mississippi.
20. KEA Education Affairs (2016). *European Cultural Institutes Abroad, research for CULT Committee*. Luxembourg: Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Directorate-General for International Policies, European Parliament.
21. Liland, F. (1993). ‘Culture and Foreign Policy – An Introduction to Approaches and Theory’. *Institutt for forsvarstudier*.

22. Lien, D. & Lo, M. (2017). 'Economic impacts of cultural institutes.' *Quarterly Review of Economics and Finance*, Vol 64, 12-21.
23. Lien, D., Lo, M., Bojanic, D. (2019). 'Asymmetric Effects of Cultural Institutes on Trade and Foreign Direct Investment.' *World Economy*, Vol 42, 1520-1553.
24. McPherson, G., McGillivray, D., Mamattah, S. (2017). 'Arts, Cultural Relations and Soft Power: Developing an Evidence Base.' Interim Report. British Council & University of the West of Scotland.
25. Manor, I. & Gonar, G. (2020). 'The Irrelevance of Soft Power.' E-International relations. Available at: <https://www.e-ir.info/2020/10/19/the-irrelevance-of-soft-power/>
26. Memis, C. (2010). 'Showing the Power of "Cultural Relations": Strategic planning, monitoring and evaluation at the British Council.' *Cultural Diplomacy Magazine*. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy
27. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2020). Mission and Strategy. [online]. Available at: <https://mfa.gov.ua/en/misiya-ta-strategiya>
28. Mitchell, J. M. (1986). *International Cultural Relations*. London: Allen and Unwin.
29. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success In World Politics*. Public Affairs.
30. Oprean, C., Burdusel, E. N., Quan, L. (2015). 'Cultural Institutes – Enablers of Sustainable Development.' *Management of Sustainable Development Sibiu*, Vol 7(2).
31. Paschalidis, G. (2009). 'Exporting national culture: histories of Cultural Institutes abroad.' *International Journal of Cultural Policy*, Vol 15(3), 275-289
32. Qian, L. & Qi, Z. (2016). 'Cultural Institutes and Their Role in Society.' *Management of Sustainable Development Sibiu*, Vol. 8(1).
33. Radio Sweden (2015). Sweden among the "big three" EU foreign policy leaders. Available at: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6091340>
34. Rivera, T. (2015). *Distinguishing cultural relations from cultural diplomacy: the British Council's relationship with Her Majesty's government*, Los Angeles: Figueroa Press.
35. *Royal Charter of the British Council* (1936)
36. Swedish Institute (2020_[1]). Our History – SI 75 years! [Vår historia – SI 75 år!]. [online]. Available at: <https://si.se/var-historia/>
37. Swedish Institute (2020_[2]). About SI. [online]. Available at: <https://si.se/about-si/>
38. Swedish Institute (2020_[3]). How we work. [online]. Available at: <https://si.se/en/about-si/our-mission/>
39. Swedish Institute (2020_[4]). Sverige i världen. Available at: <https://si.se/app/uploads/2020/11/sverige-i-varlden-svenska-institutet-75-ar.pdf>
40. Tylor, E. in Seymour-Smith, C. (1986). *Macmillan Dictionary of Anthropology*. The Macmillan Press LTD.
41. Taylor P.M. (2007). *Global Communications, International Affairs and the Media since 1945*, London and New York: Routledge.
42. Ukraine Crisis Media Center (2017), Ministry of Foreign Affairs: Ukrainian Institute is aimed to represent Ukraine abroad. [online]. Available at: <http://uacrisis.org/52421-zavdannyaukrayinskogo-ins>
43. Ukrainian Institute (2020_[1]). Mission and objects. [online]. Available at: <https://ui.org.ua/mission/en>
44. Ukrainian Institute (2020_[2]). Annual Report 2019.

45. Ukrainian Institute (2020_[3]). The First Ukrainian Institute Press Conference. [online]. Available at: <https://ui.org.ua/conference/en>
46. Ukrainian Institute in London (2017). About us. [online]. Available at: <http://ukrainianinstitute.org.uk/about/>
47. Ukrainian Institute of America (2020). About the Ukrainian Institute of America. [online]. Available at: <https://ukrainianinstitute.org/home/about-the-ukrainian-institute-of-america/>
48. Ukrainian Institute of Sweden (2020). About us. [online]. Available at: <http://ukrainskainstitutet.se/en/about-us/>
49. UNESCO (1945). *Constitution*.
50. UNESCO (2001). *Universal Declaration on Cultural Diversity*.
51. UNIAN (2018). Open contest ongoing to select head of Ukrainian Institute – MFA Ukraine. [online]. Available at: <https://www.unian.info/society/10082324-open-contest-ongoing-to-select-head-of-ukrainian-institute-mfa-ukraine.html>
52. Villanueva Rivas, C. (2010). ‘Cosmopolitan Constructivism: Mapping a Road to the Future of Cultural and Public Diplomacy.’ *Cultural Diplomacy Magazine*. Available at: https://www.academia.edu/9254324/Cosmopolitan_Constructivism_Mapping_a_Road_to_the_Future_of_Cultural_and_Public_Diplomacy
53. Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.
54. Wyszomirski, M.J., Burgess, C., Pella, C. (2003). ‘International cultural relations: a multi-country comparison, Cultural Diplomacy Research Series.’ *Center for Arts and Culture, Arts Policy and Administration Program*, The Ohio State University.